

prosvetni delavec

Ločevanje od Slovencev in od pameti

Šolski model, ki so ga izdelali koroški strankarski pedagogi pod predsedstvom »nespornega strokovnjaka« dr. Feldnerja, še fa koroškega Heimatdiensta, je bil dovolj zlovesča uvertura v zdajšnje dogajanje, povezano s slovensko šolo v Avstriji. Svarila, naj se samozvani strokovnjaki vendarle poučijo ob južnotirolskem primeru, niso zalegla, saj so njihovi pogledi zdaj strmo uprti v povsem nasprotno smer, proti deželi Štajerski, ki je neuradni vzorec za rešitev manjšinskega vprašanja. Problem so spravili z dnevnega reda tako temeljito, da se danes zdi omenjanje štajerskih Slovencev v avstrijski državni pogodbi kot lapsus, ki so ga zakrivali geografsko ne najbolj natančni Rusi.

Pa se tri glavne koroške stranke nimajo česa stramovati, saj bi njihovi uspešnosti pri ugonabljanju manjšine težko našli enakovredno vzporednico. Kljub temu so jih od konca sedemdesetih let začele nekatere zadeve v zvezi s Slovenci posebno skrbeti. Da ne bi tratile dragocenih moči, so 1. julija 1976 sprejele medstrankarski sporazum glede odločanja o manjšini in z namenito sedmočlunjsko zakonodajo tudi takoj ponazorile, kaj iz tega sledi.

Dognanja koroških visokih uradnikov, da splošna izobrazbena raven Slovencev na Koroškem raste hitreje od povprečja, da se povečuje število slovenskih maturantov in da je delež akademikov pri Slovencih nadpovprečen, so bila predstavljena kot nedopustna anomalija, ki kliče k takojšnjemu ukrepanju. Ob končni podpori »svobodi zaobljubljenega« dr. J. Heiderja je koroški Heimatdienst takoj (kdo bi vedel kolikoli?) ponovil plebiscit, tokrat v civilni preobleki ljudskega referenduma, ker je pač treba vedeti, kdo je večina in kdo manjšina. Poteza sicer ni kdo ve kako uspela, bila pa je primeren izgovor, da so tri stranke lahko tudi javno sprejele Heimatdienstovo manjšinsko politiko kot ljudsko voljo, ki je v »demokraciji državi« seveda vredna vsega spoštovanja. Skrajni šovinistični pogledi na manjšino so tako prevladali na koroški politični sceni in postali podlaga za pripravo vseh uradnih papirjev o Slovencih. To se ve, in zato tudi ni presenetljivo, da se Feldnerjev šolski model opira na nenavadno ubrane izjave Wagnerja, Scheucherja in Heiderja o šolanju Slovencev.

Avstrijski intelektualni in demokracijski krogi so postali takoj pozorni na politično zaroto proti manjšini, in to je novo dejstvo, ki ga nemška asimilacijska politika doslej ni poznala, in se zato manj tudi ne zna odzvati drugače kot z omalovaževanjem. Dokler so se le posamezniki postavljali na stran Slovencev, je celo uspevala propaganda, da gre za naseljanje manjšinskim skrajnežem. Ko pa široka akademska javnost kot avstrijska moralna vest in zgodovinski spomin očni protislovensko, kot prizadetost temnih, to ni več preprosta stvar. Da koroški politični vrh

tega ne bo uvidel, je bilo mogoče pričakovati, da pa je to spregledalo zvezno vodstvo in še posebno socialisti – to v njihovi intelektualni podobi ne bo ostalo brez posledic.

Heimatdienstovci so povzdignili glas v imenu nemških staršev, ki da hočejo svoje enojezične otroke odrešiti vsakršnega obremenjevanja in zamujanja časa s slovenščino v dvojezičnih šolah. V dvojezičnih oddelkih na južnem Koroškem sedi danes ob 800 slovensko govorečih šolarjih še 1500 nemško govorečih. In te naj bi ločili, češ da dvojezičnost ogroža učni uspeh. Samoumevno naj bi bilo, da bi učenje v enem samem jeziku zagotovilo nemškemu otrokom hitrejšo napredovanje. (Za slovenske otroke priporočajo dvojezičnost v prvih treh razredih, kasneje pa naj bi jim slovenščina tako ali tako ostala le še kot izbirni predmet). Prav ta samoumevnost kaže, kako strokovno boren je model in da je zgolj političen. Nemški otroci iz dvojezičnih šol so namreč po podatkih precej uspešnejši pri nadaljnjem izobraževanju kot otroci iz enojezičnih šol. Pedagoška teorija zna to tudi dobro pojasniti. Pobudniki ločevanja so zaslutili majavost svoje »strokovne argumentacije«, zasnovane na samoumevnosti, zato stavijo na drugega konja, na pravico staršev, da svojim otrokom določajo šolo po svoji volji; to naj bi veljalo posebno za jezik poučevanja.

Tako kot so zgrešili pedagoško utemeljene dokaze, so »ločevalci« zgrešili tudi pravne argumente, čeprav je navidezna »samo-

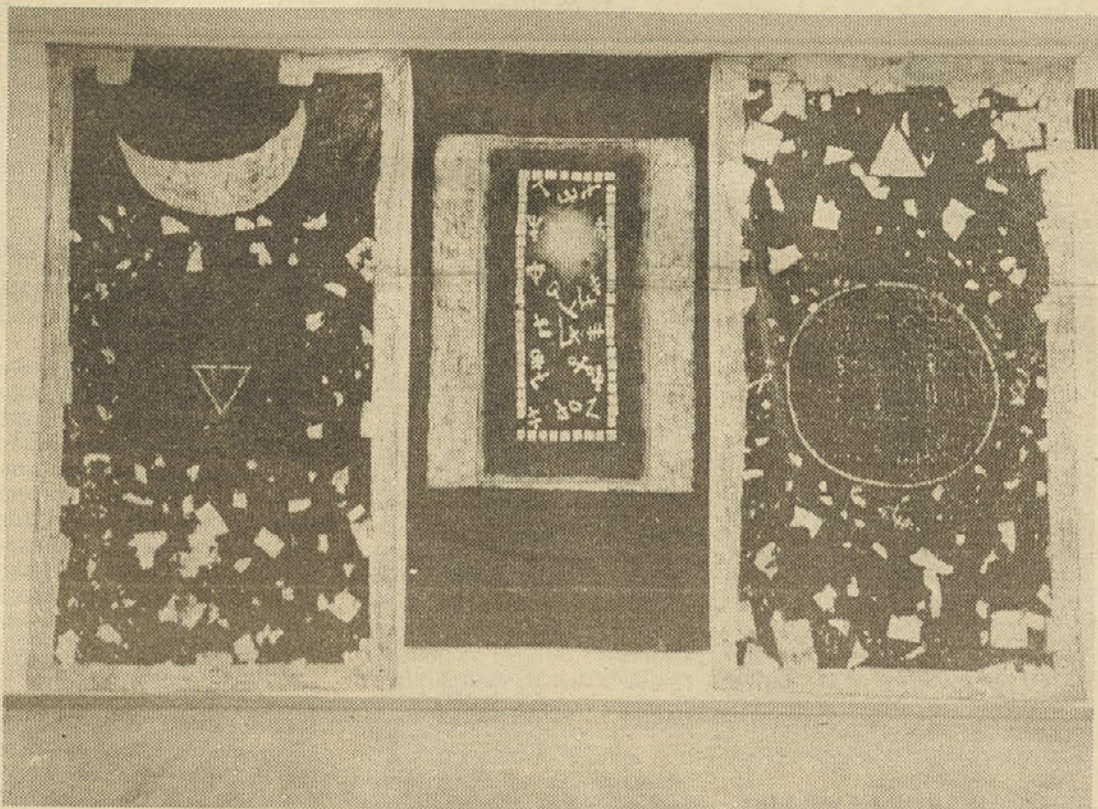
umevnost« spet na njihovi strani. Odkar obstoji šolska obveznost, je pravica staršev, da »odločajo« o izobraževanju svojih otrok omejena ali prenesena na javno avtoriteto. O tem je pred časom razsojalo tudi Sodišče Evropskega sveta ob primeru t.i. belgijskega jezikovnega spora. Tedaj je bilo ugotovljeno, da šola mora upoštevati le verska in svetovno-nazorska prepričanja staršev, ki jih v otrokovih očeh ne sme razvrednotiti, da pa jezikovne želje staršev za šolsko ureditev niso obvezne.

Ob vsej tej ločevalni vnemi se nehoti vsiljuje spomin na neki vzorec, star natanko pol stoletja, ki po formulacijah sodeč vsaj dr. Feldnerju gotovo ni neznan. To so »smernice, za šolsko vzgojo judovskih otrok«, ki so vpeljale »zbirne razrede« za takšne otroke in v katerih je tudi zabičano, da »Judje ne morejo biti učitelji ali vzgojitelji nemške mladine«. V zdajšnjem ločevalnem modelu je ta usmeritev strnjena v zahtevo: »Za nemškoroške otroke nemške učitelje...!« V tem je bistvo. Aritmetika s sedmimi ali desetimi oziroma s dvajsetimi ali štiriindvajsetimi šolarji je postranska zadeva; z njo se ustvarja videz, kot da se res išče nekakšna didaktična formula. V resnici pa so strokovni pogledi povsem nepomembni in so upoštevani le toliko, da se ne križajo z ločitveno politiko. Na točki najmanjšega neskladja pa je stroka zane-marjena in tokrat v njenem imenu in na njenem čelu (kot predsednik tristrankarske strokovne komisije) nastopi nihče drug kot dr. Feldner s svojim znamenitim

»strokovnim« glasilom Ruf der Heimat. Ne gre zgolj za žalitev Slovencev, ampak za žalitev avstrijske in mednarodne znanosti. Da pa se ta »znanost« tudi v zveznem parlamentu, ki je pristojen za manjšinske zadeve, po naključju ne bi uveljavila (kdo pa ve, ali so se res vsi poslanci pripravljali skregati s pametjo?), je bila pravočasno sklenjena strankarska zaveza, ki praktično že določa izid »svobodnega« glasovanja o šolanju Slovencev.

Sredi Evrope, sprejeti Helsinški deklaraciji navkljub, mimo volje demokracijske večine, zgolj s perfidnimi političnimi potezami nasilnih skrajnežev, se snuje segregacijski šolski model, ki je uvod v splošno osamitev Slovencev. Več kot očitno je to tudi v posmeh Pogodbi o vzpostavitvi neodvisne in demokracijske Avstrije (tak je naslov avstrijske državne pogodbe), s katero so Avstrijci prav v odnosu do manjšin skušali dokazati, da so bili žrtve, ne pa podpihovanci protikulturne nacistične strahovlade. Ker gre za mednarodno pogodbo (in ne za samovoljno odločitev Avstrije, ki bi jo lahko potem obračala tako ali drugače), bo treba na mednarodni ravni tudi pretehtati njeno zdajšnjo manjšinsko politiko. Jugoslavija mora prva poiskati pot za internacionalizacijo problema. Ne da bi razdrla povezave s severno sosedo, ampak da bi zavarovala zdravo podlago za sožitje. Očitno jih je tudi v avstrijski demokratični javnosti veliko, ki mislijo enako. To pa kljub vsemu opogumlja.

FRANCI PIVEC



Marković D. S.: Čas obredja – Novi svet, 1985, instalacija, kombinirana tehnika.

Tokrat objavljamo nekaj umetniških del z likovne razstave Mlada jugoslovanska umetnost (ob kulturni izmenjavi med Avstrijo in Italijo), ki je bila prikazana ob štajerski jeseni 1986 in januarja 1987 tudi v številnih avstrijskih mestih; zdaj si jo lahko ogledate v Moderni galeriji v Ljubljani.

Med drugim preberite

- NAPOVEDI NISO OBETAVNE, str. 2
- ISKANJE PRAVICE IN LOGIKE, str. 2
- UNIVERZA POD DROBNOGLEDOM, str. 3
- ŠOLA, RELIGIJA, ATEIZEM, str. 5
- ZMALIČENA NARAVA IN KAKO ŽIVETI V NJEJ, str. 6
- MATERINŠČINA – JEZIK MIŠLJENJA, RAZUMEVANJA IN UČENJA, str. 7

Več kot univerza nekdanje znanosti

Ob projektu Dolgoročni razvoj visokega šolstva v SR Sloveniji

Neredko se zatekamo k projektom, da bi za nedoločen čas odložili odločitve, ki so sicer na dlani, le pogum je potreben zanje. Množica odločitev v preteklosti pa na drugi strani opozarja, da je bilo poguma še preveč, manjkalo pa je znanja. Ta izkušnja je resno opozorilo tudi sodelavcem projekta dolgoročnega razvoja visokega šolstva in snovalcem visokošolske zakonodaje. Videti je, da se bo modrost spet potrjevala v pravi meri, in ne v skrajnostih. Univerza je za večino ljudi nekaj, kar že obstaja in si je torej ni treba šele izmišljati. Tako smo vajeni gledati tudi na številne druge institucije, ki kar so, pa smo vsi z njimi zadovoljni. In vendar se po skoraj 800 letih obstoja univerze še kar naprej sprašujemo, kaj univerza je. Ta nedokončanost jo nedvomno pomembno določa in kaže smer razmišljanja o njej.

Načrtovanje univerze je nekaj čisto posebnega, saj, kot vidimo, jo vselej sestavlja splet zamisli in uresničitve tega, kar je, in tistega, kar naj bi bilo. Včasih to znamo razločevati, najpogosteje pa ne. Težko je tudi reči, kaj je pravzaprav pomembnejše, kaj univerzo natančneje določa: tisto, kar že je, ali tisto, česar še ni. Iz tega zornega kota je univerza nekakšno moralno vprašanje, kodeks odnosov.

Univerza zunaj političnega odnosa in z njo vred pojmovanje visokošolske avtonomije, odmaknjene od tako ali drugače strukturiranega družbenega okolja, je iluzija. Tako je mogoče razumeti, da v svoji pedagoški in znanstveni domeni univerza samo odgovarja za merila, ni pa je mogoče smotno obvarovati pred tem, kaj si ljudje v njeni okolici o njej mislijo. Nasprotno, tudi to, enako kot vse drugo, konstituira samo univerzo.

Vse več ljudi zunaj univerze bo vse pogostejše mislilo, da stare zasnove univerzitetne avtonomije ne bodo tako preprosto uporabljive. Treba bo iznajti »novo avtonomijo« in tudi to je Rhodos, na katerem bodo raziskovalci, ki sodelujejo pri projektu, pokazali, kako visoko lahko skočijo.

Ob vsem tem je univerza tudi organizacija, v kateri se združujejo delavci s posebnimi in redkimi lastnostmi. Kot za vsako organizacijo mora tudi zanje veljati neka mera uspešnosti in učinkovitosti, čeprav neekonomska. In da bi univerza takšna res bila, je zanje najpomembnejše, da si izoblikuje dober motivacijski sistem, razvija vsestransko informacijsko infrastrukturo in stavi na metodo kolegijskega preverjanja, ki najmanj ogroža ustvarjalno samosvojest univerzitetnih delavcev. Vogelni kamni te zgradbe so ustrezne zasnove dolžnosti, vrednot in moči. Odreči se je treba težnji, da bi te kakovostne sestavine nadomestili z novimi instituti in z dodatno formalizacijo. Kakorkoli že: ko na vseh koncih kličemo k stabilnosti kot obljubljeni deželi, bodo kar držala opozorila sociologov, da smo že več kot ustaljeni in da je naš problem dinamika, ki jo moramo nekako spustiti – tudi z drugačnim, preprostejšim uravnavanjem. Pri tem bo odločilen most med pripravljalci zakona o visokem šolstvu in raziskovalci – sodelavci pri projektu. Iz poročil o dozdajšnjem poteku projekta razberemo zahtevo po »znanstveni univerzi«. Pri tem pa ni mogoče dovolj poudariti te naloge projekta: Natančno je treba podučiti univerzitetne delavce, da se paradigma znanosti naglo spreminja, resno nam grozi, da naredimo »univerzo nekdanje znanosti«. To se nam bo zanesljivo zgodilo, če pri snovanju univerzitetne znanosti ne bomo upoštevali pluralističnega prijema, problemskega razvrščanja, odgovornosti za uporabo znanja in za sodelovanje pri dematerializaciji tehnologij. Zdi se, da lahko že kar danes k temu prištevamo tudi nujen razvoj znanstvenih parkov ob univerzah. Vse to pa ne pomeni, naj bi se univerza še bolj razprošala na stihijem trgu znanja in kvazi znanja. Nasprotno: pridružujemo se tistim, ki priporočajo, naj bi univerza postopoma postala odgovorna za tako imenovane neklasificirane raziskave, ki pomenijo pot in pogoj za opredelitev raziskovalnih nalog, izvedljivih s standardizirano metodologijo. Saj tudi zdaj zatrujemo, da univerza predvsem razvija znanstveno metodo. V normi o doktorski disertaciji je to na prvem mestu, toda resnica je vendarle precej drugačna. Dokaj presenečen in skeptičen bi bil, če bi v projektu ugotovili, da za kaj takega potrebujemo le več denarja.

Rad bi opredelil še svoj pogled na očitno dihotomijo, ki preveča celoten projekt. Menim, da mu je le-ta lahko le v korist, in ne v škodo, samo če se je prav zavedamo. Odprli smo vseobsežno problemsko področje, ki seveda zasluži, da bi bilo nadrobno raziskano. Do celotnega problemskega sklepa pa se moramo kar se da strokovno opredeliti že zdaj, čeprav še nimamo moči, da bi ga znanstveno premočrili v vseh smereh. In takšno dvojno inventuro bi lahko opravili že zdaj. So raziskovalne naloge, ki so jih prevzeli raziskovalci z vsemi potrebnimi priporočili za področje, ki se ga lotevajo. Ti ne prilagajajo problemov svoji znanstveni pristojnosti in jih ne razstavljajo na prvine, iz katerih bo težko spet sestaviti celoto. Kolikor imamo takih ljudi, jih je treba pritegniti k sodelovanju. Toda očitno je problemov precej več kot raziskovalcev. Ker moramo raziskovalce za to nekako pripraviti, bi bilo treba ločeno od čistega raziskovalnega prijema izdelati tudi vzporedno metodologijo, s katero bi lahko dognanja projekta obogatili s pogledi najbolj modrih in izkušenih profesorjev in akademikov ter prodornih študentov. Vsi ti bi utegnili sicer dokaj zadržano sprejeti misel, da bi jih imeli za »raziskovalce visokega šolstva«. Njihove presoje lahko pri številnih problemih kar najbolj nadomestijo raziskovalne izsledke, poleg tega pa obogatijo projekt tudi z osebnimi opredelitvami – vse to pa bo gotovo odločilno pri prenašanju novih zasnov razvoja visokega šolstva v življenje. Če bi se zgodilo, da bi projekt »zaprl« v raziskovalno skupino, pri tem pa niti ni povsem jasno, katere so tiste lastnosti in sposobnosti, ki jih pričakujemo od raziskovalcev, bi projekt hitro izgubil najširšo univerzitetno podporo. Takšno podporo pa prav gotovo potrebuje, če hočemo, da bo izraz skupnih razvojnih namer, in ne le zbirnik bolj ali manj zanimivih dognanj.

BORIS FRLEC

dogodki
novosti

Iskanje pravice in logike

Osební dohodki vznemirjajo srednje šole

V zadnjih mesecih je največ nezadovoljstva z osebnimi dohodki v srednjih šolah. Ne sicer v vseh in na vseh območjih. Najglasnejše so mariborske srednje šole, tiste v Murski Soboti in v Kopru pa tudi druge. Med vrstami šol, ki so bolj prizadete, so predvsem tiste, ki živijo samo od denarja Izobraževalne skupnosti Slovenije in nimajo drugih virov dohodka. V ozadju tega nezadovoljstva so velike razlike v osebnih dohodkih med občinami in šolami, ki si jih učitelji ne znajo več razlagati. Na posvetu z ravnatelji srednjih šol, sklicala ga je Izobraževalna skupnost Slovenije 23. novembra v Ljubljani, je bilo največ razprav o teh vprašanjih, čeprav so bile na dnevnem redu tudi spremembe Zakona o usmerjenem izobraževanju in izvršilnih predpisov ter programske spremembe v srednjem šolstvu.

Skupni imenovalec burnih razprav o osebnih dohodkih je bila kritična ugotovitev, da v zdajšnjem sistemu oblikovanja in delitve osebnih dohodkov na srednjih šolah ni niti prave logike niti enake pravice za vse. Srednješolski učitelji trdijo, da osebni dohodki v srednjih šolah v resnici še niso usklajeni z gospodarstvom. To se ni zgodilo niti lanskega decembra. V srednjem šolstvu manjka približno 15 odstotkov učiteljev. Njihovo delo opravljajo večinoma redno zaposleni učitelji, katerih učna obveznost je daleč nad predpisano. Ker temelji usklajevanje osebnih dohodkov na izplačanih osebnih dohodkih, to pomeni, da so v lanskem decembru normalni osebni dohodki (za redno delo) v resnici zaostajali za gospodarstvom za 15 odstotkov. Tako oblikovani osebni dohodki so podlaga za letošnje osebne dohodke. Poleg tega so se razmere še poslabšale, saj dosegajo po statističnih podatkih v prvih devetih mesecih osebni dohodki srednješolskih delavcev v primerjavi z gospodarskim indeksom 128 namesto 140, kot bi jim pripadalo. Po teh izračunih osebni dohodki srednješolskih učiteljev zaostajajo, vsaj na nekaterih šolah, že kar za četrtno.

Pri iskanju vzrokov, zakaj kljub izpolnjenim obveznostim v nekaterih srednjih šolah zaostajajo za nekaterimi osnovnimi šolami, pripisujejo krivdo, na primer v Kopru, standardom in normativom. Učitelji izpolnjujejo vse predpisane obveznosti, imajo ustrezno izobrazbo in strokovnost, kljub temu po sedanjih

standardih in normativih ne dobivajo od Izobraževalne skupnosti Slovenije dovolj denarja, da bi imeli primerne osebne dohodke. Učitelj nima normalnega osebnega dohodka, za normalno delo, pravijo. To občutijo bolj ali manj na vseh šolah pedagoške, družboslovne, naravoslovno-matematične in podobne usmeritve, kjer ni možnosti za dodaten zaslužek in ni dodatnih denarnih virov. Nekaterim šolam grozi ob koncu leta izguba, z njo tudi zjamčeni osebni dohodki. Sočasno pa se dogaja, da so drugje postali osebni dohodki nekaterih ravnateljev kamen spotike. O njih je veliko govorice, šele razčlenitev posameznih primerov pa pove, ali so ti osebni dohodki res pretirani ali pa gre za naš ponesrečeni sistem akontacij in poračunov. Medtem ko so v nekaterih srednjih šolah kljub navedenim razmeram povsem zadovoljni z osebnimi dohodki, ko se primerjajo z gospodarstvom in drugimi območji, v nekaterih srednjih šolah odkrito grozijo s stavko, če se razmere ne bodo kmalu uredile.

Udeleženci posvetovanja niso bili povsem zadovoljni s pojasnili, ki so jih dali predstavniki Izobraževalne skupnosti Slovenije. Ti so povedali, da lahko Izobraževalna skupnost Slovenije deli samo toliko denarja, kot ga dobi. V zdajšnjem sistemu odmere in delitve tega denarja pa delujejo - brez prave medsebojne usklajenosti - različna merila. Ena ureja dotok denarja v Izobraževalno skupnost Slovenije (podlaga so ustrezno prevrednotena izplačila prejšnjih let, ki jih omejuje intervencijska zakonodaja). Nekaj povsem drugega so merila in standardi, s katerimi se vrednoti uresničevanje programov in ureja delitev teh sredstev. Spet nekaj drugega so merila in načela, po katerih se delijo po samoupravnih sporazumih dejavnosti osebni dohodki. Namesto enega sistema imamo torej tri med seboj le delno usklajene sisteme, vsak pa ima več neznank. Nekateri bi lahko osvetlili Republiški komite za delo, druge skupna komisija samoupravnega sporazumevanja, ki jo bodo povprašali za razlago nekaterih spornih vprašanj. Srednješolski učitelji bi predvsem radi jasno razlago, kdaj lahko govorimo o usklajenih osebnih dohodkih in kdaj ne. Tako raznolik in nejasen sistem oblikovanja in delitve dohodka, kot je danes, pa poraja vznemirjenost in slabo voljo.

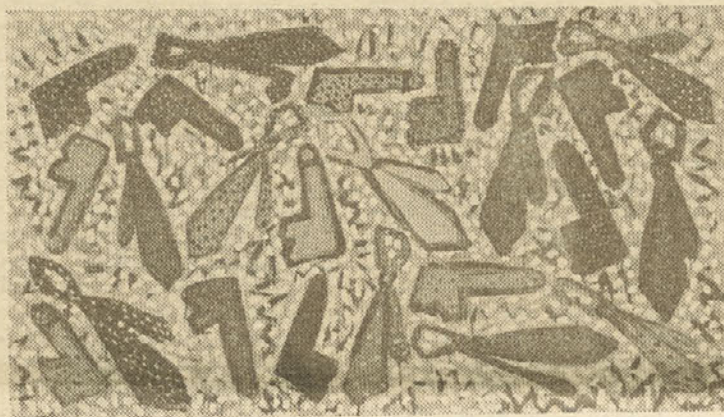
JOŽE VALENTINČIČ

O RESOLUCIJI ZA LETO 1988

Napovedi niso obetavne

Ob pripravi in sprejemanju vsakoletne resolucije o uresničevanju družbenega načrta republike v naslednjem letu se krešajo mnjenja vsako leto ob tem času. Nič čudnega, saj so potrebe zmeraj navzkriž s stvarnimi možnostmi, različne želje pa je treba uskladiti ne le znotraj izobraževanja, marveč tudi v vseh družbenih dejavnostih in celotni družbi. Priprava republiške resolucije za leto 1988, ki jo bo sprejela Skupščina SR Slovenije 23. decembra t.l. (tako je vsaj predvideno) poteka letos v izjemnih okoliščinah, ko na take odločitve že vpliva protinflacijski program Zveznega izvršnega sveta. Ta bo prikojil po svoje tako zvezno kot republiško resolucijo za leto 1988.

Kako kaže vzgoji in izobraževanju v letu 1988? Iz osnutka republiške resolucije in iz prvih razprav o njej, ki so bile v svetu za vzgojo in izobraževanje pri predsedstvu RK SZDL in v Izobraževalni skupnosti Slovenije - v odboru za osnovno in odboru za usmerjeno izobraževanje ter na posvetu z ravnatelji srednjih šol, razberemo tole:



Jusuf Hadžifeizović: Iz ciklusa Po britju, 1984, akril na platnu

Osutek slovenske resolucije predvideva realno povečanje družbenega proizvoda za 2,5%. K temu naj bi pripomoglo ustrezno povečanje proizvodnje in dohodka v industriji, kmetijstvu, obrti, trgovini in prometu ter drugih dejavnostih. Za zaščitanje skupnih in splošnih potreb ter za osebno porabo bo na voljo nekaj manj denarja, saj bo treba vsaj 2,5% družbenega proizvoda nameniti proizvodnim naložbam, povečanim obveznostim za pokojninsko skupnost in drugim nujnim potrebam. To pomeni, da v vzgoji in izobraževanju ter v drugih družbenih dejavnostih lahko pričakujemo kvečjemu »ničelno rast« razpoložljivega denarja. V najboljšem primeru se nam bo torej posrečilo zadržati letošnjo raven, če bo seveda proizvodnja dosegla predvideno rast. Poleg tega utegnejo vplivati še druge omejitve. Po nekaterih zveznih predlogih naj bi sredstva za družbene dejavnosti celo zaostajala za 10% za rastjo družbenega proizvoda. Če bo to obveljalo, smo spet na začetku obdobja »sedmih suhih krav«.

Trezni razpravljalci opozarjajo, da so ob teh napovedih povsem nestvarne želje, naj bi se zmanjšala učiteljeva učna obveznost in da bi bili razredi manj številni. Vse tovrstne želje bodo morale čakati na boljše čase.

Republiški organi, povezani z vzgojo in izobraževanjem, nameravajo vztrajati pri nekaterih temeljnih zahtevah, ki jih bodo postavili tudi slovenski skupščini:

Če že moramo sprejeti »ničelno rast« tudi v vzgoji in izobraževanju, mora le-ta posebej upoštevati število novih oddelkov, prehod na visokošolsko izobraževanje osnovnošolskih učiteljev, dražje izpopolnjene programe srednjega izobraževanja. Če tega ne upoštevamo, bo stvarni delež družbenega proizvoda za izobraževanje še manjši, s tem pa bi morali celo okrniti nekatere pravice do izobraževanja.

Ni mogoče ohraniti ali povečati obsega vzgojno-izobraževalne dejavnosti v breme osebnih dohodkov prosvetnih delavcev, na njihov račun. Vsakršno načrtovanje, ki bi izhajalo iz podmene, da lahko od učitelja zahtevamo več, damo mu pa manj, je nesprejemljivo.

Delavcem v vzgoji in izobraževanju moramo tudi v prihodnje zagotoviti enakovreden družbenogospodarski položaj in z gospodarstvom usklajene osebne dohodke. Ne moremo dopustiti, da bi se vrnil časi, ko je bila ta pomembna družbena dejavnost zapostavljena.

V razpravi o resoluciji za leto 1988 je bilo povedanih še več drugih želja in predlogov. Odvisnost družbenih dejavnosti od rasti proizvodnje naj bi se ne izražala v periodičnih nihanjih, značilnih za gospodarstvo. Vzgojno-izobraževalna dejavnost prepro-

sto ne prenese takega nihanja.

V resoluciji so nakazane nekatere možnosti za racionalizacijo in varčevanje v družbenih dejavnostih. Tu imamo razmeroma drag, a malo učinkovit upravni aparat, razvejane in podvojne strokovne službe, neenotni informativni sistem. Vse to bi začeli spreminjati strokovno in ne na pamet, kot marsikdo v preteklosti.

Če bo že treba varčevati, moramo imeti pri tem strokovna ne togo birokratska merila o tem, kaj je bolj potrebno in manj. Med najnujnejše naloge sodijo vsekakor tudi naloge v učitelja in vzgojitelja, v njegovo vsestransko obveščenost strokovno spopolnjevanje, saj sicer šola čedalje bolj zaostaja za časom.

Ob vseh neobetavnih napovedih postajajo nekatere razprave bolj kritične in segajo tudi v tako imenovane tabu teme. Kako morejo na primer zvezni organi v isti sapi zagovarjati zmanjšanje denarja za vzgojo in izobraževanje, znanost, zdravstvo in druge dejavnosti, ob katerih pa zahtevati bistveno povečanje zveznega proračuna? Dopolnjen bo delež družbenega proizvoda, ki ga mora dati Slovenija federaciji, nezadržno naraščajo ko nam pa vendarle že zmanjkuje denarja za najosnovnejše potrebe šolstva in drugih nujnih dejavnosti?

Odgovora na ta vprašanja v prosvetnih krogih seveda ne moremo dobiti. Mimo njih bržkone ne bodo mogli delegati v Skupščini SRS, ko bodo obravnavali resolucijo za leto 1988, z njo soodločali o prihodnosti vzgoje in izobraževanja, o njunih razvojnih potrebah in možnostih v letu 1988.

JOŽE VALENTINČIČ

Zavod SRS za šolstvo podelil priznanja

Zadnja predpraznična seja sveta delovne skupnosti Zavoda SR Slovenije za šolstvo se je končala nekako drugače kot ponavadi. Na priložnostni slovesnosti sta direktor zavoda Peter Winkler in predsednik sveta delovne skupnosti Tomaž Bizaj segla v roke in čestitala desetim dobitnikom priznanj, ki jih je podelil zavod posameznikom ali delovnim organizacijam zunaj zavoda za uspešno sodelovanje in izjemno prizadevanje pri uresničevanju nalog Zavoda SRS za šolstvo.

Tako je diplomu zavoda prejela VZGOJNO-VARSTVENA ORGANIZACIJA IZ LENDAVE, ki je z velikim poslušom za potrebe staršev in otrok začela razvijati tudi dvojezično vzgojno-varstveno dejavnost. Veliko je pripomogla h konkretizaciji zakonskih podlag za delo v slovenskem in madžarskem jeziku.

ZVEZA ORGANIZACIJ ZA TEHNIČNO KULTURO SLOVENIJE je dala izjemen prispevek k uvajanju računalniške tehnologije v vzgojo in izobraževanje. Na njeno pobudo so v šolah ustanovili veliko računalniških krožkov, organizirali so tekmovanja iz računalništva za osnovne in srednje šole ter razpisali računalniške raziskovalne naloge.

DELAVCI OSNOVNE ŠOLE HELENE PUHARJEVE IZ KRANJA strokovno poglobljeno sodelujejo z Zavodom SRS za šolstvo pri zdajšnji prenovi Programa življenja in dela organizacije za usposabljanje lažje duševno prizadetih otrok in mladostnikov. V prenovljene učne načrte skušajo vnesti svoje bogate specialno pedagoške izkušnje.

Mag. VLADISLAV RAJKOVIČ z inštituta Jožef Stefan iz Ljubljane je dobil priznanje za zavzeto sodelovanje v delovni skupini za razvijanje računalništva v šoli. Vodil je skupino, ki je

pripravila merila za izbiro računalniške opreme, primerne za šole, kot član strokovnega sveta Pisa za elektrotehniško in računalniško usmeritev je tesno sodeloval s šolami, pa tudi pri pravi učbenikov za celotno usmeritev.

SREDNJA TEHNIŠKA IN NARAVOSLOVNA ŠOLA IZ POSTOJNE se ponaša poleg skrbno vodenega pedagoškega procesa tudi z družbeno odprtostjo, saj je kulturno in športno središče v svojem okolju, strokovno pa je tesno povezana z združenim delom, za katero izobražuje kadre. Priznanje šoli, ki je s svojo delovno usmerjenostjo in pripravljenostjo za uvajanje novosti zanimiva tudi za tuje goste, ki si po njej ustvarijo soliden vtis o slovenski srednji šoli.

JOŽICA LAMPRET, ki poučuje na šolskem centru Josip Jurčič v Ivančni gorici, je pri načrtovanju in izvajanju pouka izrabila možnosti namenske učilnice za kemijo tako, da je bil pouk aplikativen in je učencem omogočal zavzeto sodelovanje. Sodelovanje tovarišice Lamprete z zavodom se je pokazalo v odlično pripravljenih hospitacijah za učitelje naravoslovja v skrajšanih programih in za učitelje kemije v družboslovnih programih na republiški ravni.

Mag. BREDI OBLAK, docentki na Akademiji za glasbo, je zavod podelil diplomu za njeno izvirno zasnovno in oblikovanje didaktičnih kompletov za glasbeno vzgojo v prvih štirih razredih osnovne šole. V zadnjih treh letih je izvedla več kot 50 seminarjev za učitelje glasbene vzgoje ter seminarje z zglednimi učnimi urami v razredu za naše učitelje v zamejstvu.

Mag. SLAVKO BRINOVEC sodeluje z zavodom že 25 let pri

razvijanju sodobnih oblik in metod pri pouku geografije; to je dosegel z načrtno, strokovno poglobljeno pripravo didaktičnih pripomočkov, še zlasti presojnic in fotopresojnic. Po njegovi zašlugi je postal grafoskop sestavni del vsake sodobno opremljene učilnice za pouk geografije.

Tovariš SLAVKO ZUPAN z vzgojnega zavoda Fran Milčinski iz Smlednika je izjemno uspešen likovni pedagog. Pedagoška služba je ugotovila, da je pri svojem delu uresničeval vzgojno-izobraževalne smotre, hkrati pa naloge prevzgoje učencev, motenih v vedenju in osebnosti. Z udeležbo na skrbno pripravljenih razstavah je spodbujal učence k ustvarjalnosti in jim okrepil zaupanje v lastne sposobnosti.

Tovarišica REZKA GOBEC

z osnovne šole Blaža Koci v Ponikvi je z bogatimi izkušnjami pripomogla k oblikovanju in izvedbi veljavne učbenika za spodinjstvo. Kot vodja učiteljskega gospodinjstva je dosegla, da delo vodij šolske prehrane v braževalni skupnosti ustrežljivo ovrednoteno in s tem pripomogla k še večji odgovornosti delavcev ter po njih za višjo kakovost in higieno šolske prehrane.

Priznanja, ki jih je Zavod SRS za šolstvo podelil posameznikom in šolam, pomenijo ne samo valovanje dozdajšnje organizacijsko bogato in strokovno uspešno delo, ampak tudi spodbudo nadaljnje skupno strokovno, razvoj in bogatenje slovenskega šolstva.

BOŽO VRAČKO

12. kongres Zveze slavističnih društev Jugoslavije

V Novem Sadu bo od 7. do 9. septembra 1988 12. kongres Zveze jugoslovanskih slavističnih društev pod naslovom Jezikovno, književno in kulturno komuniciranje. Pripravili ga bodo: Zveza slavističnih društev Jugoslavije, Društvo za srbohrvaški jezik in književnost Vojvodine, Društvo za rusinski jezik in književnost in Filozofska fakulteta v Novem Sadu.

Prijave z naslovi referatov in povzetkom (največ na eni tipkani strani) pošljite do 1. januarja 1988. referate (dolge največ šest tipkanih strani, 15 minut ustnega poročanja) do 15. marca 1988, prispevek za organizacijo 15000 din do 15. marca 1988, poleg tega pa še 25000 din na žiro račun Zveze (z oznako »za 12. kongres SSDJ«: 65700-678-29658.

Referati, ki ne bodo postali pravocasnno, ne bodo natiskano gradivo. Prijavljeni bodo jeli napotke zanje obenem z letnimi obvestili januarja 1988.

Udeleženci bodo namešteni v hotelu Park in tja se prijavijo neposredno za rezervacijo.

Poleg plenarnih predavanj dela v sekcijah je predvideno tudi delo v manjših skupinah, ki bodo ukvarjale z določeno temo. Teme za takšne razpravljajo tribune lahko predlagajo vsi udeleženci do 1. januarja 1988.

Organizacijski odbor 12. kongresa SSDJ
Filozofska fakulteta
21000 Novi Sad
S. Musića b.b.

Svet
VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNE ORGANIZACIJE
ŽALEC

razpisuje prosta dela in naloge

- INDIVIDUALNEGA POSLOVODNEGA ORGANA
VIO - DIREKTORJA

Kandidati morajo izpolnjevati splošne pogoje za opravljanje del in nalog direktorja, predpisane z zakonom in imeti:

- visoko ali višjo strokovno izobrazbo pedagoške, družboslovne ali pravne smeri
- najmanj 5 let delovnih izkušenj
- in biti družbenopolitično dejaven.

Mandat traja 4 leta.

Prijave z dokazili o izpolnjevanju pogojev in kratek življenjepis pošljite v 8 dneh po objavi razpisa na naslov: VIO Žalec, Silihova 1 z oznako »za razpisno komisijo«.

Prijavljene kandidate bomo obvestili o izidu razpisa v 30 dneh po opravljeni izbiri.

POSNET O DOLGOROČNEM RAZVOJU VISOKEGA ŠOLSTVA

Univerza pod drobnogledom

Prenhajmo si dopovedovati, da si bo univerza zboljšala položaj tem, da bo pozivala družbo k ozaveščenju. Svoje mesto si mora izboriti sama. To je le ena od misli, izrečenih ob koncu pravkar minulega posveta o temeljnih stališčih in možnostih za razvoj visokega šolstva (19. in 20. novembra v Krškem). Univerza je tokrat prvič javno spregovorila o sebi, o svojem zdajšnjem delovanju; znanstveno pedagoški delavci, politiki in študentje pa so skušali ovrednotiti vse, kar je do zdaj v projektu Dolgoročni razvoj visokega šolstva v SR Sloveniji ugotovljeno in že narejeno. Ta razvojni projekt zajema sedem raziskovalnih skupin, vsaka preučuje visoko šolstvo s svojega stališča. Že v prvem letu raziskovanja so sodelavci projekta (iz obeh univerz in združenega dela) izdelali obsežne uvodne strokovne analize in različno osvetlili razvoj sodobne univerze. Oblikovali so tudi nekatera stališča, ki bodo temelj raziskovalnega in razvojnega dela pri projektu.

Pobuda za ta projekt sega v leto 1984, ko so Gospodarska zbornica Slovenije in obe univerzi organizirali posvet Univerza in družbeno delo. Takrat so ugotovili, da je treba temeljito preučiti mesto in vlogo visokega šolstva v dolgoročnem razvoju Slovenije, če želimo ustvariti strokovno in gnotno podlago, da bi ta načrtovani razvoj tudi uresničevali.

Narava projekta je zapletena zaradi tega, ker je univerza, ki je predmet raziskovanja, tudi zelo zapleten organizem. Univerza je različne različnih zunanjih in notranjih silnic, ki si pogosto nasprotujejo. Moč njihovega vpliva je večja, ker je projekt razvojen, in se ne konča le z ugotovitvami. Pri marsikaterem projektu je to najvišja stopnja, izsledki pa lahko končajo v predalih. Naš projekt predvideva operacionalizacijo ugotovitev in njihovo uresničevanje v praksi. Je na posvetu dejal vodja projekta dr. Ilija Mrmak.

Resnično upamo, da ta predvidevanja ne bodo ostala le zaplani. Če pa bo vse obležalo v predalih, ne more naše visoko šolstvo pričakovati nič dobrega; če kljub večjim potrebam po znanju in razvoju najodobnejših tehnologij v našem visokem šolstvu ne bi ničesar zboljšali, bi

pomanjkljivosti univerze postale čedalje bolj očitne.

Udeleženci posveta (bilo jih je 219: 86 z ljubljanske univerze in 58 z mariborske, 65 iz združenega dela in družbenopolitičnih organizacij in skupnosti ter 10 študentov) so skušali odgovoriti na poglavito vprašanje: kaj je univerza. O tem bi morali več razpravljati že prej, o tem bo treba govoriti tudi v prihodnje, saj se mora univerza nenehno spreminjati, če hoče prislusniti sodobnemu življenju in načrtovati za prihodnost.

Pri nas se s temi vprašanji premalo ukvarjamo, zato imamo zdaj takšno reformirano in usmerjeno univerzo, ki ni po volji nikomur: ne študentom ne znanstveno-pedagoškim delavcem; univerzo z neprimernimi programi, ki študente preveč obremenjujejo, obenem pa ti nimajo možnosti, da bi zares razvili svoje sposobnosti; univerzo, ki premalo pripomore k interdisciplinarnosti študija in ne daje dovolj diplomantov, magistrrov in doktorjev. Osip v dodiplomskem študiju je ponekod celo sedemdesetodstoten. Nekateri menijo, da je temu vzrok slaba selekcija v srednjih šolah, drugi spet pravijo, da je kriva univerza sama, saj bi morala več storiti za vpisane, ki se ne znajdejo najbolje. Po novem naj bi visoko šolstvo tes-

neje sodelovalo s srednjim in pomagalo usmerjati mlade v nadaljnji študij. Univerza mora tudi prenoviti svoj način dela in nove tehnologije uveljaviti v sistemu individualnega študija.

O vsem tem so govorili v Krškem, veliko pa je bilo tudi razpravljanja o tem, ali spadajo višje šole na univerzo ali ne. Predlog, da spadajo tja samo fakultete – te so namreč znanstvene šole, visoke šole pa le strokovne – ni sprejemljiv, in takšen je tudi tisti, ki pravi, naj univerza združuje fakultete in visoke šole, ne pa višjih. Višješolski programi na visokih šolah in fakultetah so kakovostni, in take programe imajo tudi na višjih šolah, ki nameravajo prerasti v visoke, saj ugotavljajo, da dveletno šolanje ne zadošča za usposabljanje takšnih strokovnjakov, ki bi se lahko spoprijeli npr. s sodobnim kmetijstvom. To ugotavljajo na Višji agronomski šoli v Mariboru, podobno pa menijo o svojem področju tudi na mariborski Višji pravni šoli in Višji šoli za socialne delavce v Ljubljani.

Če se sprehodimo po univerzah po svetu, vidimo, da se je ob znanstveno usmerjenem visokem šolstvu na isti ravni razvijalo tudi strokovno šolstvo.

Razmerje med višjim in visokim šolstvom ni organizacijsko vprašanje, ampak je sestavina razčlenjenih programov. O obliki in programski povezanosti pri uresničevanju ciljev višjega in visokošolskega študija naj odloča vsaka stroka sama, so sklenili v Krškem. Čeprav je na posvetu sodelovalo le deset študentov, so bile njihove zahteve precej glasne. Zahtevali so, naj jim omogočijo sodelovanje pri projektu in se zavzemajo predvsem za univerzo, ki mora biti skupnost učiteljev in študentov, kjer se študentje izobražujejo ob znanstvenem delu, za iskanje novih možnosti za preučevanje ob sprot-

nem študiju, za zmanjšanje obremenitev študentov itn. Čeprav so mladi označili omenjeni projekt kot preobsežen in premalo dosleden, so ugotavljali, podobno kot drugi udeleženci, da je že do zdaj dosegel nekatere pomembne cilje, ti pa bodo lahko pripomogli k nadaljnjemu razvoju obeh naših univerz. Seveda pa moramo sproti preverjati svetovne izkušnje in ugotavljati, katere od njih bi bile primerne tudi za naše razmere.

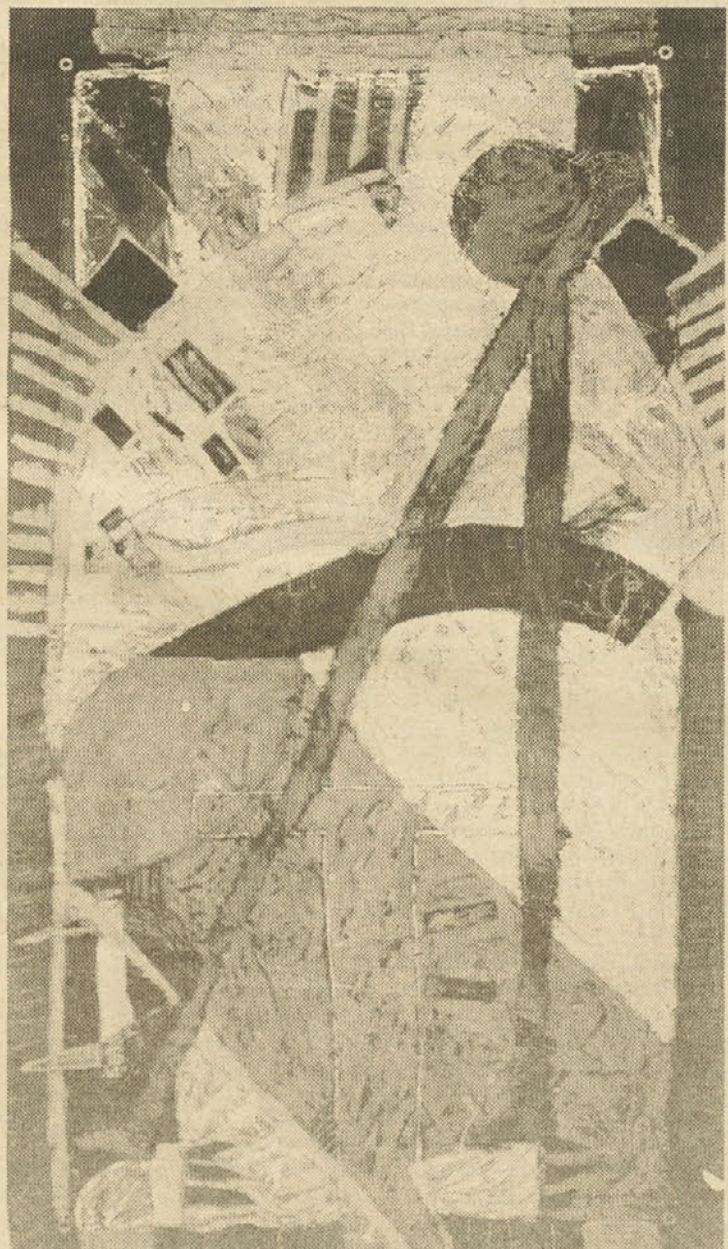
In kakšna je podoba univerze, kakršno si želimo?

Univerza mora biti **znanstvena**, tako da bo razvijala znanost in ustvarjalnost, biti mora **delovna** in **ustvarjalna** za študente, profesorje, raziskovalce in druge delavce univerze. Temeljna razvoja opredeljuje naše univerze je tudi **visoka kakovost**, ki je ne bi ocenjevali le glede na sposobnost univerze, da svoja dognanja sproti vpeljuje v stvarnost. Zavzemati se moramo za **učinkovito, ekonomično, selektivno** (to pomenimo s kakovostjo) in **demonstrativno** univerzo (to pomeni ekonomsko in socialno dostopnost študija – stipendijska politika!). Univerza mora biti **stabilna** (to zagotavljajo študijski programi in sestava znanstvenoraziskovalnega dela), obenem pa **prožna** (različne možnosti za povezovanje znanosti in notranjih oblik organiziranja), **odprta in komunikativna**, **vključena v družbo in samostojna**. Za uresničevanje svojih nalog potrebuje primerne prostore, denar in osebje. Zavedati se moramo, da varčevanje na nepravem koncu lahko vse skupaj le še podraži, kajti najdražje so slabe univerze. Našo univerzo moramo **načrtno razvijati** in se zavzemati, da bo ostala **univerza z uglednim imenom**; za to pa mora ohranjati tradicijo vrhunske kakovosti.

L. L.

vprašanje visokega šolstva povezano tudi z organiziranostjo interesnih skupnosti. Gre pravzaprav za vprašanje, ali bi bilo mogoče svobodno menjavo dela za visoko šolstvo zasnovati na podlagi enotnih raziskovalnih in izobraževalnih programov v eni sami interesni skupnosti visokega šolstva.

DANE MELAVC



Boris Zaplatil: Odhajam, 1985, akril na platnu

aktualno

Vrnimo učitelja znanosti in študentu

Naše največje razvojne možnosti so gotovo v našem znanju in priznani kulturi dela. Osebe je treba razvijati skrbno in načrtno. Na tem področju pa v primerjavi z razvitiimi deželami – zelo zaostajamo. Majhni narodi, kot je slovenski, morajo še posebno skrbno načrtovati razvoj celotne demografske populacije. Vsaka izguba strokovnjakov je naša neizrabljena možnost in pomeni izgubo za vso družbo. Razmišljanje nekaterih, da je zdajšnji osip študentov na univerzi prevelik, je sicer pravilno, vendar skrajno poenostavljeno. Selekcijo je treba najprej vrniti v srednje šole, kjer je svojčas bila. Tedaj bo tudi računski osip za univerzo ugodnejši. Več kakovostnih diplomantov pa lahko zagotovimo le ob najboljših delovnih razmerah in tako, da bomo vrnili učitelja znanosti in študentu.

ALOJZ KRIŽMAN

Povezanost raziskovalnega in vzgojnega dela

Na univerzo spadajo temeljne raziskave, ki potem oplajajo in omogočajo vse druge, uporabne in razvojne; te pa seveda sprožajo tudi nasprotno učinke. Danes se v svetu utrjuje prepričanje, naj ohranimo čim manj temeljnih znanstvenih ved, hkrati pa razvijamo čim več potrebnih projektov praviloma z interdisciplinarnim prijemom. Vprašanje je, koliko tega naj poteka na sami univerzi, koliko pa v sklopu institutov zunaj univerze in v različnih razvojnih oddelkih. Zagotovo je treba univerzi omogočiti temeljno raziskovalno delo, ki pomeni razvijanje stroke, stik s svetom in vzgojo mladih raziskovalcev. Zadnje je posebno pomembno zato, ker predstavlja poslanstvo univerze v združevanju raziskovalnega in vzgojnega dela. To pa hkrati tudi pomeni, da je sleherno raziskovalno delo na univerzi odprto, izsledki pa dostopni vsem.

NACE ŠUMI

Študentom več možnosti za raziskovalno delo

Iluzorno je pričakovati, da bo pri projektu sodelovalo zelo veliko študentov, če za to ni skoraj nobenih možnosti. Študentje so zelo obremenjeni z rednim študijskim delom, poleg tega pa naj bi sodelovali še pri prenovi univerze in visokega šolstva. Sami visokošolski programi na splošno ne oblikujejo takšnega študenta, ki bi bil s svojim širokim in kakovostnim obvladovanjem temeljev strok in metodologije znanstvenega procesa lahko kos takim zahtevam. Možnosti za številne sodelovanje študentov bodo nastale šele, ko bo v rednih študijskih programih omogočeno raziskovalno delo študentov.

TONE ANDERLIČ

Inflacija ali strog naravni izbor

Preudarne družbe in daljnovidni posamezniki so zmeraj podpirali razvoj visokega šolstva in znanosti, obenem pa skrbeli za učinkovit prenos dosežkov v prakso. Humanizem, renesansa in reformacija so tesno povezani z razvojem univerz. Ameriško tehnološko prevlado je omogočila Lincolnova politika: leta 1865 je ustanovil 21 univerz, ki jim je država podarila tolikšna zemljišča, da jim še danes zadošča za širitev. Visoko razvito šolstvo in znanost sta draga in ju je mogoče vzdrževati le, če družba zelo veliko uporablja njune izsledke.

Kakovostno visoko šolstvo je tesno povezano z zakonitostmi naravnega razvoja:

Univerze so v svetovnem merilu med najbolj odprtimi sistemi. Zanje ne velja prepoved objavljanja, izmenjave informacij in invencij; sprejemajo in oddajajo jih v ves svetovni prostor. Volitve visokošolskih učiteljev so praviloma vezane na izvirno znanstveno delo in na mednarodno publicistično dejavnost. Študijski in raziskovalni programi so prepuščeni njihovi pobudi, država se vanje največkrat ne vmešava, dokler dajejo mednarodno primerljive dosežke.

Visokošolski študij je postal v razvitih državah množičen; to je povzročilo neravnotežje med nakopičenim in uporabljenim znanjem in s tem velike fluktuacije – znanstveno revolucijo. Izpeljali so jo pogosto kar v univerzitetnih laboratorijih ali ob njih. Visoko izobrazbo ima v razvitih državah vse več ljudi, večina mladih rodov konča eno višjih ali visokih šol. Delež industrijsko usmerjenega kmečkega in delavskega prebivalstva se močno zmanjšuje, obenem pa je vedno več ustvarjalno usmerjenih intelektualnih in proizvodnih delavcev.

Razvite družbe podpirajo diferenciacijo mladih po njihovih sposobnostih ne glede na to, ali so te teoretične ali praktične narave. Pomembno je, da na svojem področju dosežejo vrhunsko usposobljenost, ki jo je mogoče uveljaviti na mednarodnem tržišču. Boj za obstanek je izredno trd. Japonci selekcionirajo mlade že od otroškega vrtca naprej; pri tem ne poznajo protekcije. Za doktorat zahtevajo najmanj tri objave v recenziranih akademskih revijah in samo najboljši od najboljših (šolajo jih na University of Tokio) lahko pridejo v državno administracijo.

Od dosežkov raziskovalnega in pedagoškega dela je odvisno, kdo bo dobil uglednejše mesto in boljše možnosti za delo in kdo bo hitreje napredoval. Univerzitetni učitelji v ZDA morajo na primer vsako leto ponovno dokazovati svoj primat in hitro jih zamenjajo z boljšimi, če jih najdejo. S takšnim »naravnim izborom« se šole hitro prilagajajo potrebam družbe.

Naša družba je marsikaterega od evolijskih elementov zamenjala in tako dovolila, da se je tudi visoko šolstvo obnašalo inflacijsko. Za to ni krivo samo visoko šolstvo, temveč predvsem politika, ki določa temeljno smer razvoja. Ta ni bila nikoli odločno odprta v svetovno tržišče in v mednarodno tekmovalnost, premalo dosledno je zahtevala z ustavo določeno oplajanje (realnih) družbenih sredstev, s preveč socialne in znanja. Veliki uspehi Jugoslavije so bili doseženi z industrializacijo kmečkega prebivalstva, nadaljnji razvoj je zaustavljen, ker je intelektualizacija industrijskega prebivalstva prepočasna zaradi zapiranja pred svetovnim tržiščem in zaradi nerazumevanja drugih mehanizmov evolucije.

PETER GLAVIČ

Sprejemljiva za nove zamisli in izzive

Življenjski slog človeka današnjih dni in hitro zastarevanje znanja zahtevata nenehno, vse življenje trajajoče izobraževanje v vedno novih oblikah in vsebinah. Vendar, prav posebnosti izobraževanja na raznih stopnjah zrelosti (učenca, dijaka, študenta, študenta delavca, študenta občana) zahtevajo, da se izloči stopnja univerzitetnega študija in poveže z drugimi funkcijami univerze, posebno z raziskovalno dejavnostjo. S tem se šele odpirajo prave možnosti za vplivanje univerze na prenovu celotnega izobraževalnega sistema osebno srednjega šolstva. Univerza je sestavni del izobraževalnega sistema, vendar ne samo njega, in to je velika prednost zanjo in za izobraževalni sistem, če to prednost znamo izrabiti. Svet, v katerega se bo uneščala univerza z vsemi svojimi težnjami v prihodnjih desetletjih, bo zahteven in strog, kaznoval bo zamujanje, verjel bo le v prilagajanje vedno novim okoliščinam. To ni nam bližnje, dobro znano področje. Kolikor bolj slovenska in jugoslovanska postajata zreli za prestop na višjo raven razvoja, tem bolj bo morala biti univerza sprejemljiva za nove zamisli in izzive novih pričakovanj. Ni več prostora za konservativno univerzo, uprto s pogledom v preteklost...

IVO FABINC

Učiteljica družbe

Kot velik izobraževalni sistem je univerza prenehala biti le institucija za izobraževanje mladega rodu. Univerza naj postane mesto izobraževanja vseh ne glede na starost, torej izobraževalna organizacija za vse ljudi, ki v njej iščejo in najdejo novo znanje. Univerza je učiteljica trajno učeče družbe. Bolj kot drugje je razplet teh pričakovanj odvisen od vrednotenja znanja v družbi, natančneje od neustreznega vrednotenja le-tega; to dokazuje tudi nazadovanje izobraževanja odraslih (študij ob delu, strokovno spopolnjevanje) kljub splošni deklarativni podpori stalnemu izobraževanju. Pospeševanje poddiplomskega študija za vzgojo znanstvenoraziskovalnih delavcev je prva velika družbeno dogovorjena akcija, ki zajema celotno univerzo. Univerza jo mora podpreti, ne sme pa se samo z njo zadovoljiti, temveč mora iskati nove možnosti za razvoj svoje dejavnosti. Neposredna posledica, ki jo prinaša zamisel znanstvene oziroma raziskovalne univerze je tudi njena usposobljenost, da z medfakultetno in meduniverzitetno povezovanjem in v sodelovanju z družbenim delom pripravi strokovno spopolnjevanje na visoki strokovni ravni, kot ga poznajo zunaj naših meja.

JOSKO BUDIN

Je mogoča posebna interesna skupnost visokega šolstva?

Visoko šolstvo kot sistem naj bi načrtovalo in uresničevalo raziskovalne in izobraževalne programe. Menimo, da gre za nedeljivi temeljni dejavnosti visokega šolstva. Vemo pa, da visoko šolstvo uresničuje svobodno menjavo dela ločeno v dveh različnih interesnih skupnostih, raziskovalni in izobraževalni. Zato je pomembno gospodarsko

doma
drugje

Vsak kanton ureja šolstvo po svoje

Švicarski šolski sistem glede na vlogo in položaj krajevnih šolskih oblasti

Na povabilo Izobraževalne skupnosti Slovenije in Republiškega komiteja za vzgojo in izobraževanje ter telesno kulturo se je mudil od 6. do 9. oktobra v Ljubljani Walter Horcher, rektor osnovnih šol švicarskega kantona Luzern in predsednik Komisije za šolanje otrok s tujim maternim jezikom. Iz njegovega predavanja, ki ga je imel o problematiki švicarskega šolskega sistema in tamkajšnjih kantonskih oblasti na Pedagoškem inštitutu pri Univerzi Edvarda Kardaža v Ljubljani, povzemamo nekaj zanimivosti.

Švico sestavlja 26 kantonov, vsak od teh ima svoj zakon in pravilnik o šolstvu. Celotno obvezno osnovno šolanje traja v posameznih kantonih različno dolgo, pa tudi začetek novega šolskega leta je v švicarskih kantonih različen. Čeprav so švicarski kantoni po združitvi leta 1848 prepuščili več področij federaciji, se niso odrekli pravici, da sami odločajo o sistemu vzgoje in izobraževanja.

Gospod W. Horcher je podrobneje spregovoril o šolanju v kantonu Luzern. Luzern spada med kantone z večjezičnim prebivalstvom. Večina prebivalcev govori nemško (65%), 18% francosko, 12% italijansko, en odstotek retoromansko, 4% prebivalcev pa druge jezike (med slednjimi je v obvezni šoli približno 350 jugoslovanskih otrok).

Začnimo s **predšolsko stopnjo**. Leto pred vstopom v osnovno šolo obiskujejo otroci vrtec, predvsem zaradi emocionalne in socialne priprave na šolo. Vrtec mora organizirati vsak kanton, otroci pa ga obiskujejo prostovoljno. Vzporedni obliki »običajnega« vrta sta še logopedski otroški vrtec in otroški vrtec za duševno prizadete otroke.

Za otroke s tujim maternim jezikom so v predšolski dobi (v petem letu) organizirane posebne skupine, v njih se otroci učijo nemščine. Te skupine omogočajo otrokom, da se lažje vključijo v osnovno šolo.

Obvezna osnovna šola traja v Švici (v kantonu Luzern) devet let. Nižja - začetna stopnja osnovne šole (Primarstufe) traja šest let, višja (Oberstufe) pa tri leta.

Otroci začno obiskovati osnovno šolo, ko so stari šest let. Primarna šola jim daje temeljno znanje.

Za otroke, ki imajo razvojne motnje, je ob prvem razredu primarne osnovne šole organiziran t. i. **uvajalni razred** (mali razred, število učencev v razredu je 14), ki traja dve leti. Po dveh letih uvajanja lahko učenci napredujejo v drugi razred primarne šole.

Ob primarni osnovni šoli so za otroke z različnimi težavami organizirane še tele oblike:

- **opazovalni razredi** za otroke s psihoorganskimi motnjami
- **specialni razredi** za počasne otroke
- **razredi z medicinskim zdravljenjem** za telesno in duševno prizadete
- **prehodni razredi** za otroke s tujim maternim jezikom.
- Učenci lahko tudi ponavljajo razred.

Učitelji ocenjujejo in s pričevalom obveščajo starše dvakrat na leto o otrokovem uspehu. Oцена 6 pomeni izreden uspeh, ocena 4 zadovoljivega, ocena manj kot 4 pa kaže, da učenec ni kos zahtevam pri nekem pred-

metu. Če dobiva otrok pri več predmetih ocene slabše od 4, mora razred ponavljati ali pa ga vključijo v mali razred.

Za otroke, ki so se priselili iz drugih dežel, kjer so že obiskovali osnovno šolo, nemščine pa ne obvladajo dobro, priredi šola intenzivne tečaje nemščine (6 do 8 ur na teden prvo leto). Takšne jezikovne tečaje lahko obiskujejo še 3 do 4 leta, vendar z manj urami na teden (dve uri).

Po končani nižji stopnji osnovne šole lahko učenci nadaljujejo obvezno triletno šolanje na sekundarni šoli (Sekundarschule), na realni (Realschule) ali pa na nižji gimnaziji (Untergymnasium). Za prehod na višjo stopnjo šolanja mora učenec opraviti izpit.

Sekundarna šola daje učencem široko splošno izobrazbo in jih pripravlja za nadaljnje šolanje na strokovnih in tehniških šolah.

Realna šola pogloblja in razširja temeljno izobrazbo primarne šole, posebna pozornost pa je namenjena praktičnemu znanju in usmerjanju v poklice.

Gimnazija širi učencem splošno izobrazbo in jih pripravlja za nadaljnji študij.

Svetovalne službe dajejo učencem izčrpe informacije o možnostih in pogojih šolanja, ne odločajo pa o tem, v katero šolo naj se učenec vpiše.

Zelo nadarjeni učenci lahko preskočijo razred, vendar je ta možnost bolj teoretična. Gospod W. Horcher pravi, da je v petnajstih letih, odkar opravlja svoje delo, »preskočil razred« samo en učenec.

Učenci, ki se priselijo v Švico, stari 14 let, morajo pred vpisom v poklicno šolo v tako imenovane prehodne razrede.

Poklicne šole trajajo tri leta. Vzgojno-izobraževalni proces poteka delno v tovarni ali delavnici, delno pa v poklicni šoli (dva dni na teden). V tovarnah in delavnicah dajejo učencem tudi teoretično znanje, kolikor to zahtevajo stopnje poklicnega izobraževanja. W. Horcher pravi, da se v kantonu Luzern odloči 60 do 65% učencev za šolanje na poklicnih šolah. Duševno in telesno prizadetim učencem so namenjeni specialno pedagoški delovni razredi.

Tudi Švicarji so že razpravljali o spremembi poklicnih šol, vendar je na referendumu prevladalo mnenje, da je zdajšnja poklicna šola dobra in je ni smiselno spreminjati (tradicije ni mogoče na hitro spremeniti).

In kako izobražujejo učitelje?

Učiteljske (Lehrseminar) traja pet let. Učitelji s petletno šolo lahko poučujejo v prvih šestih razredih primarne šole, za poučevanje na višji stopnji pa je potrebna fakultetna izobrazba. Plače učiteljev so v kantonih različne. Gospod W. Horcher pravi, da jim v Švici ne manjka učiteljev, pač pa otrok (v kantonu Luzern je v razredu 19 do 20 učencev, čeprav je normativ 30).

Gost iz Švice je dodal še tole: »Vsak kanton misli, da je njegova šola najboljša in si tudi zelo prizadeva za najboljše šole. Skupna težnja kantonov je doseči enako stopnjo zahtevnosti, vendar za to nimajo skupne poti in identične vsebine. Kljub kantonalni razdrobljenosti poteka matura v Švici po enotnih merilih in ima enako zahtevnostno stopnjo«.

MILENA IVANUŠA
ANGELCA ŽEROVNIK

OBISK PRI KOROŠKIH SLOVENCIH

Boj za narodnostne pravice še ni končan

Že več let si na šolah prizadevamo, da bi razvijali in bogatili bralno kulturo naših učencev.

Pred šestimi leti so se začela tekmovanja za Gašperjevo bralno značko, na pobudo inž. Pavla Žaucerja Matjaža, in sicer v spomin na koroškega borca Karla Prusnika Gašperja. Namen tega gibanja je predvsem, da bi mladi čim bolj spoznali življenje in razmere koroških Slovencev v Avstriji, Slovenci v matični domovini pa utrjevali vedenje in znanje o zgodovini koroških Slovencev, o njihovem trdem boju za narodnostne pravice in obstoj. Gašperjeva bralna značka tako širi krog prijateljstva koroških Slovencev.

Da bi tudi ravnatelj šol spodbujali širjenje Gašperjeve bralne značke, še posebno zdaj, v zaostrenih razmerah v šolstvu na slovenskem Koroškem, smo pri-

pravili strokovno ekskurzijo aktivna ravnatelj notranjskega območja s pedagoško svetovalko OE Ljubljana.

Razmere in življenje koroških Slovencev sicer poznamo le iz pisnih virov, a ob neposrednih srečanjih, z živo besedo, se spletajo najbolj trdne vezi s koroško zemljo in z njenimi ljudmi.

V soboto, 21. novembra 1987, ko smo prestopili državno mejo, nas je na avstrijski strani sprejel in nam zaželel dobrodošlico v izbrani slovenščini Franci Sadolšek, zavzet kulturni delavec, ki nas je spremljal ves čas poti in skrbel, da smo dogovorjeni program dosledno uresničevali.

Že ob postanku, pred slovensko Gimnazijo v Celovcu, so nas dijakinja te ustanove pozdravile slovensko. Z zanimanjem smo prisluhnili gimnazijskemu profesorju, ki nam je predstavil zgo-

dovinski razvoj, organiziranost šole in njen pomen za socialni, gospodarski in kulturni razvoj koroških Slovencev. Zvezna Gimnazija za Slovence v Celovcu deluje od šolskega leta 1957/58 in je edina popolna srednja šola za koroške Slovence. V teh letih delovanja si je pridobila veliko zaupanje koroških Slovencev in ugled pri demokratično mislečih Avstrijcih.

Po ogledu in pogovoru na gimnaziji nam je mag. Jože Blajs razkazal Slovenski mladinski dijaški dom.

V prijetnem pogovoru je predstavil število dijakov in njihovo socialno sestavo, organizacijo in življenje v dijaškem domu. Le-ta je odprta ne le za koroške Slovence, temveč tudi za druge avstrijske dijake.

Priznati moramo, da nas je prevzel, kako tenkočutno znajo vzgojitelji prisluhniti potrebam in željam vsakega gojenca. V dijaški dom prihajajo celo desetletni otroci, zato je tako pomembno, da jim kar najustrežnejše nadomestijo dom, da bi bila ločitev od njega čim manj boleča.

In še nekaj, kar nam bo ostalo vedno v spominu. Spoznali smo, kako veliko skrb posvečajo lepemu slovenskemu jeziku in vzgoji za sožitje med narodoma na Koroškem.

Jože Blajs, ki vodi ta dom, je poln mladostne vedrine in zagnanosti, ima bogato pedagoško znanje ter veliko poslušala za delo z mladimi.

V mladinskem dijaškem domu je knjižnica, ki je zelo dobro založena, redno dobivajo tudi vse knjige, ki izidejo v matični domovini. Velika in prostorna telovadnica pa je športno in kulturno središče Slovencev v Celovcu.

Obogateni s številnimi novimi spoznanji in željami za njihovo nadaljnje uspešno delo smo obiskali še tovarno celuloze Obir v Reberci. Tu nas je sprejel njen direktor, dipl. inž. Feliks Wieser. Predstavil nam je razvoj in sedanjo proizvodnjo te tovarne, ki deluje v sklopu Slovenija papirja in BABEGA.

V pogovoru nas je zanimal pomen obstoja te tovarne za celot-

no področje. Feliksa Wieserja, ki je predsednik Zveze slovenskih organizacij na Koroškem, smo tudi vprašali o položaju venske narodne manjšine v Avstriji. Čeprav smo bili seznanjeni s sklepom zveznih in koroških vodstev socialistične, ljudske svobodnjaške stranke o koroškem »pedagoškem modelu«, naj bi ločeval otroke na južnih koroških šolah, smo lahko iz pogovora dojel vso raznost posledic tako zasnovanega šolstva.

To bi za koroške Slovence menilo načrtno raznarodovanje, saj bi ta ukrep pomenil ločevanje otrok po jezikovnem merilu.

Težko je doumeti, da se mo- jo v tem času in v osrčju civilne Evrope nekateri še bojuje- ti za temeljne človekove pravice.

Predlagani »pedagoški model« je v popolnem nasprotju z določili 7. člena Avstrijske državne pogodbe in je nesprejemljiv slehernega koroškega Slovenca kot tudi za vsakega posrednega svobodoljubnega človeka.

Pred odhodom domov smo ustavili še v Železni Kapli, nas je s pesmijo pozdravil meš- pevski zbor Danica, ki deluje v prosvetnem društvu Zarja. Ta se pripravlja na praznovanje 80-letnice svojega delovanja. V njihovem kulturnem domu nam je spregovoril dipl. inž. Peter Kuchar in nas seznanil z dejavnostjo društva. Globoko so nam vtisnila doživetja ob srečanju s koroškimi Slovenci, prezela so nas in zbudila veliko skrbljenost nad utapljanjem v večinskem narodu in s tem umiranjem kulturnega in etničnega okolja.

Občutek zaskrbljenosti nas spremljal vso pot do doma in nas zavezal, da ga prenesemo v slovensko okolje in s predlagano spremembo koroškega šolstva seznanimo tudi vse naše učitelje in učence. To je naša obveznost in dolžnost.

Potrdilo pa se je tudi vizionarstvo pobudnikov Gašperjeve bralne značke, da boja za narodnostne pravice koroških Slovencev še ni konec.

AKTIV RAVNATELJEV
NOTRANJSKE REGIJE

Vukov rojstni dan - praznik prosvetnih delavcev SR Srbije

Letos, ko proslavljamo 200-letnico rojstva Vuka Stefanovića Karadžića, sta Republiški odbor Sindikata delavcev v izobraževanju in kulturi SR Srbije in Republiški komitej za izobraževanje telesno kulturo sklenila, naj postane Vukov rojstni dan, 6. novembra, dan prosvetnih delavcev SR Srbije.

Tako se je uresničila zamisel, stara dve desetletji - tedaj je o obširno poročal Prosvetni pregled - ki je vzniknila iz želja in zahtev prosvetnih delavcev, da bi imeli svoj dan. Prvič ga bodo praznovali prihodnje leto, organizatorji pa poudarjajo, naj bi bila ta akcija odprta ne samo za obe pokrajini, temveč tudi za druge republike.

Dan prosvetnih delavcev naj postane spodbuda za nove ustvarjalne podvige deset tisočev pedagoških delavcev ustvarjalcev in za tisočev vrtec, šol in fakultet.

BILJANA STUPAR

Sto let učiteljstva v Bosni in Hercegovini

V Sarajevu je bilo 28. in 29. oktobra posvetovanje na temo Sto let učiteljstva v Bosni in Hercegovini, obenem pa se je s tem končalo letošnje oznamovanje jubileja, pomembnega ne samo za šolstvo te republike, temveč za vso našo družbo. Lepo so ga počastili skoraj v vsaki osnovni šoli, občini in v mestih Bosne in Hercegovine.

Na tem strokovnem in znanstvenem simpoziju, ki ga je pripravila Zveza samoupravnih interesnih skupnosti za osnovno izobraževanje in vzgojo te republike v sodelovanju z Marksističnim študijskim središčem CK ZK BiH, Zvezo pedagoških društev BiH, Sekcijo za izobraževanje in vzgojo RK SZDL BiH, s Prosvetnim listom, z revijo Naša škola in Republičkim zavodom za napredek vzgojno-izobraževalnega dela, se je zbralo na stotine pedagoških delavcev. Prišli so znani in priznani učitelji iz vse države od Pulja, Beograda in Titograda, do Dervente, Tešnje, Mostarja, Banjaluke in Sarajeva, nekdanji sošolci iz bosansko-hercegovaških učiteljskih, kolegi iz oddaljenih vasi, mnogi od teh so zdaj znani univerzitetni učitelji in znanstveniki - da bi s šestdesetimi znanstvenimi in strokovnimi prispevki seznanili širšo javnost z razvojem vzgoje in izobraževanja v Bosni in Hercegovini, od tedaj, ko se je šolstvo na tem območju stihajsko porajalo, prek obdobja, ko so prve organizirane oblike začele dajati pomembne dosežke, pa do možnosti za nadaljnji razvoj, ki jih je treba začrtati tudi zdaj, kljub težavnim družbenogospodarskim razmeram.

Posvetovanja so se udeležili pomembni predstavniki šolskih organov in družbenopolitični delavci, predsednik organizacijskega odbora dr. Nikola Filipović pa je v uvodni besedi poudaril velike zasluge učiteljstva, ki je v hudih časih ustvarjalo temelj prosvete in kulture. Govoril je o revščini in primitivizmu, o razmerah, v katerih so se učitelji bojevali za znanje, znanstveno resnico ter razvoj človekove

osebnosti in družbe. V življenjski resničnosti so doživljali marsikak lepega in veselega, pa tudi številne drame, preskušnje in ponižanja, zmeraj pa so ostajali »na bojišču napredka«. Pestalozzijsko vodilo »vse za druge, ničesar zase« za prihodnje učitelje ni bilo ravno spodbudno, z njim se niso povsem strinjali, je pa krojilo njihovo usodo tako, da so bili za marsikaj prikrajšani.

Očitno je, da te »dediščine«, ki izvira torej že iz zgodovine, ni bilo mogoče odpraviti vse do dandanes. Številne besede priznanja in spremeni tudi krivice, težko življenje, revščina, včasih celo brezizhodnost pri reševanju vprašanj, kako preživeti sebe in družino. V resnici je bilo tako, da so učitelji prav malo dobili, čeprav so zelo veliko naredili za naš celotni razvoj.

To pa seveda ne pomeni, da so vsi učitelji enako prispevali: mnogi so bile že od nekdaj razlike in te so vidne še dandanes. Veliko je bilo odvisno od naključij, delovnega mesta, razmer, v katerih so delali, in navsezadnje od same učiteljeve osebnosti. Kakor koli že gledano v celoti pa je družba bila in je še zdaj velika dolžnica pedagoškim delavcem, posebno učiteljem, tem potrepljivim in nevednim utemeljevalcem pismenosti, sejalcem in pospeševalcem kulture in civilizacije.

Šestdeset raziskovalcev, ki so se udeležili simpozija, je v dveh dneh izoblikovalo zanimive teze, poglede in spoznanja o vlogi, mestu, pomenu učiteljstva v tej republiki. Prvi dan so bila na sporedu dejstva, zgodovinske narave, drugi dan pa teoretični prispevki o sodobnih temah, iz vseh pa sta se zrcalili pripravljenosti in želja, da bi njihovi avtorji podali čim več dokazanih utemeljitev in spoznanj o šolstvu in družbenih razmerah v preteklem in zdajšnjem stoletju.

Šola, religija, ateizem

Uredništvo Prosvetnega delavca mi je sporočilo namero, da s političnim člankom, ki sem ga napisal za Sobotno prilogo Dela (11. jul. 1987) spodbudi razmišljanje in razpravo o tej temi med učitelji na osnovnih in srednjih šolah. Hkrati me je zaprosilo, da po svoji presoji tudi glede na odmeve, ki jih je bil članek deležen, besedilo dopolnim, razširim, tudi spremenim.

V Delu natisnjeno besedilo sem – glede na odmeve v pisnih uravce – spremenil le na dveh mestih: črtal sem dve besedi (»aktivist ali propagandist«, ker se zdita nekaterim duhovnikom žaljivi) in dve besedi nadomestil z dvema drugima (»ni mesta« – »ne sodi« – da ne bi bilo dvoumnosti). Dolgo razpravljanje o »metodičnem« ateizmu pa prav gotovo ni utemeljilo potrebe po spremembi zapisanih formulacij, kaj šele temeljnega stališča.

Rad pa bi za uvod dodal tole. Ko razmišljamo o naši temi, ne moremo mimo nekaj »trdih« dejstev, o katerih govorijo sociološke raziskave zadnjih desetletij:

– Polovica (in to nekoliko večja) prebivalcev Slovenije se ima za religiozne, (nekoliko manjša) polovica za nereligiozne ali neopredeljene; številna razmerja so dokaj stalna, čeprav je v sedemdesetih letih naraščal delež nereligioznosti, v osemdesetih letih pa religiozno opredeljenih. S takimi številkami Slovenija ni na ekstremnih niti znotraj Jugoslavije, niti v Evropi, niti Zahodni niti Vzhodni.

– V bistvu lahko rečemo isto za mladino: med 18–30 let stari mi se ima v Sloveniji polovica za nereligiozne, druga tretjina za religiozne, drugi so neopredeljeni. Anketa med srednješolci-četrtolaski leta 1981 je zabeležila 26% izjav o vernosti, 25% o neopredeljenosti ali »iskanju«, 47% o nereligioznosti. Po ne čisto primerljivi anketi med slovenskimi srednješolci leta 1986 je 28% vernih, 24% »iščočih«, 12% ravnodušnih in 32% nereligioznih. Tudi za tovrstne podatke lahko rečemo, da od leta 1968 (prva raziskava) niso doživeli bistvenih sprememb in da niso skrajni ne v jugoslovanskem ne v evropskem merilu. (V sosednji Avstriji se po anketi iz leta 1986 za religiozne označuje tretjina mladih anketiranih.) Kot drugje v Evropi in Jugoslaviji v zadnjem desetletju kažejo rahlo naraščanje religiozne opredeljenosti, predvsem pa večjo »odprtost« do religijskih vprašanj.

– Večina mladih je imela domačo versko vzgojo in je obiskovala verouk; ta zajame okrog 60% osnovnošolcev in 10 do 15% srednješolcev. (Po anketi iz leta 1981 je obiskovalo verouk v osemletki 80% anketiranih, do konca osemletke okrog 40%). Tudi te številke so v splošnem stalne že dve desetletji.

– Ne glede na (anketne in siceršnje) opredelitve »sem religiozen« – »nismen religiozen« ipd., v doživljanju, mišljenju in ravnanju večine enih in drugih ni takih enoznačnih razlik: le manjši del deklarirano religioznih in le manjši del izrecno nereligioznih je blizu nekemu »doslednemu« cerkvenemu »modelu« vernosti ali »modelu doslednega ateizma«. Večina religiozno in nereligiozno opredeljenih (in seveda neopredeljenih) kaže v mnogem podobno, »nekoherentno« samostojno izbrano in oblikovano (ne)religioznost. Tudi to ugotavljajo raziskave v drugih deželah.

– Velika večina religiozno in nereligiozno opredeljenih meni, da so ljudje lahko moralni in »dobri državljani in samoupravljalci« ne glede na vero ali nevero.

In še to – ko smo pri šoli in anketah: leta 1981 je 10% anketiranih četrtolasev očitalo pouku, da je (bil) neobjektiven do religije, 17% je bilo z njim povsem zadovoljnih, 44% jih je menilo, da namenja religiji preveliko pozornost, 86% je bilo izrecno proti temu, da bi si pouk prizadeval pridobiti učence za ateistično ali versko prepričanje.

Če kaj sledi iz teh podatkov, potem to, da živimo in bomo živeli v našem družbenem prostoru in času religiozni in nereligiozni, verniki različnih religij

(vsekakor pa katoliške) in ateisti. Kakršnakoli prizadevanja, da bi ene ali druge spemnilni v manjšino in jih tako tudi obravnavali (nestrpno ali vzvišeno blagohotno) niso le v nasprotju z deklariranimi humanističnimi in ustavnimi načeli, ampak – vsaj tako govorijo sociološka dejstva – tudi obsojena na neuspeh in na škodljive družbene posledice (nestrpnost, neenakopravnost, neplodne in neproduktivne politične napetosti).

Zdajšnji rodovi se morajo prvič množično v slovenski zgodovini (na)učiti živeti z verskimi (versko-ateističnimi) razlikami. Če smo natančnejši, pravzaprav drugi. Prvič je bilo to v 16. stoletju, v obdobju protestantizma, ko smo Slovenci s prvimi knjigami in šolami v slovenskem jeziku, s prevodom Biblije naredili velik kulturno-civilizacijski skok. Takrat tega preskusa nismo prestali: končal se je z nasiljem, z izgonom protestantov, z izsiljenim spreobračanjem in ponovnim religijskim povenenjem – in »kulturnim molkom«, ki mu je sledil. Lahko rečemo, da je bil tak izhod takrat odvisen od Dunaja in Rima in v tem smislu smo danes prvič v občutljivem položaju, ko je od nas, od zdajšnjih rodov odvisno, ali se bomo naučili živeti z (ne)verskimi razlikami ali ne, ali bomo zmožni za nas in za prihajajoče rodove ustvariti na tem prostoru družbene, kulturne in (socialno) psihološke temelje ustvarjalnega sožitja.

Ali iz drugega zornega kota: Dolga desetletja pred vojno in revolucijo je bila slovenska družba v evropskem merilu daleč nadpovprečno sklerikalizirana; tudi zato je v spletu zgodovinskih okoliščin nihalo iz ene skrajnosti, po letu 1945 zanihalo v drugo: boj s klerikalizmom se je stopnjeval tudi v protireligiozno delovanje in razpoloženje, marsikdaj prizadel vernike in cerkve tudi v njihovih legitimnih pravicah. (K temu so seveda pripomogle tudi teorije in iluzije o odmiranju religije in še marsikaj.) Na nas je, da to nihalo umirimo v »normalni« legi oziroma skrbimo za njegovo nadaljnje nihanje v amplitudah, ki so človeško in civilizacijsko znosne v Evropi 20. in 21. stoletja.

Na skupnih temeljih – kljub razlikam

(Na)učiti se živeti z religijskimi razlikami, z različnim odnosom do vere pa pomeni vsaj dve: Moramo se znebiti (in se truditi za to) versko-ateistične netolerantnosti, nestrpnosti do drugače (ne)verujočih. Morda bi bilo bolje reči (in seveda »aktivistično«): moramo se bojevati proti nestrpnosti – pri sebi, proti temu, da se zgražamo, če so drugi (versko) drugačni.

Upam, da smo v Sloveniji v tem že razmeroma daleč in na dobri poti.

Moramo biti sposobni, da živimo in delujemo skupno, na skupnih temeljih – tam, kjer je to potrebno – kljub verskim razlikam. Kje vse je to potrebno, je mogoče razpravljati, prav gotovo pa v slovenskih in jugoslovanskih razmerah ne more biti ideal družba, kjer so razlike med religijami oziroma razlike v odnosih do religije tisto, na podlagi česar se potem ljudje delijo v zasebnem, kulturnem, javnem, poli-

tičnem ali celo gospodarskem življenju; delijo v katoliški, ateistični, pravoslavni, islamski itn. »blok«. Nasprotno (versko pluralistična družba potrebuje tudi skupne in javne ustanove, ki so odprte vsem ne glede na (verske) razlike in ki svojo dejavnost opravljajo tako, da z njo ne dajejo prednost tej ali oni religiji ali ateizmu. Delujejo tako, da zadovoljujejo neke skupne in temeljne potrebe ne glede na posebne verske ali morebitne protiverske interese. To pa seveda zahteva od ljudi, ki delajo v takih javnih in skupnih ustanovah, da so v teh tudi (»notranje«) sposobni in pripravljeni delati.

Šola ima pri nas pri tem neprecenljivo vlogo – in odgovornost. Najprej je sama taka javna in skupna ustanova, še več, model take ustanove. Drugo, izobražuje in vzgaja za delo v drugih (takih) ustanovah, tako rekoč vse pa vsaj za (prihodnje) življenje z njimi. Vzgaja že s tem, da je sama taka ustanova. Šola je – mora biti – družbeni (in fizični) prostor, ki izraža (poleg vsega drugega seveda) potrebo po razlikovanju med (skupnim) javnim in zasebnim, kar pomeni seveda tudi potrebo po obstoju skupnega (in javnega) in individualnega (in skupinskega). Toli-ko torej za (dodaten) uvod.

Že v razpravah v zadnjem desetletju je bilo jasno povedano, da šola, njeno izobraževalno in vzgojno delo, ne more imeti med svojimi cilji »vzgojno-izobraževalni smotri, kot govorijo posvečeni v šolsko retoriko – boj z religijo in vzgajanje ateistov (vzgoje za ateizem). Že zato ne, ker ni mogoče zaresno in verodostojno na eni strani poudarjati, da »religija ni nikakršna ovira za vključevanje človeka vernika v socialistično življenje družbe« (Kardelj), na drugi strani pa instituciji, ki za tako življenje izobražuje in vzgaja, nalagati kot cilj boj z religijo ali podobne zavito opredeljene naloge. Nikakršne resnične ali domnevne »dvoletnosti«, na primer religiozno učiteljev, ni mogoče reševati z uvajanjem (ali ohranjanjem) take temeljne družbene dvoletnosti.

Učiteljeva vloga – nenadomestljiva

Toda ali to pomeni, da šola glede na religijo in ateizem nima nikakršnih nalog, ali se lahko tem vprašanjem preprosto izogne?

Ne, kajti religija in z njo povezana vprašanja so (bili) tako vpeti v zgodovino, kulturo, družbeno in osebno življenje, da jih šola, ki resno jemlje svoje poslanstvo, ne more preprosto prezreti. Usposabljanje mora za spoprijemanje z njimi na isti način, kot to počne pri drugih družbenih, zgodovinskih, kulturnih, osebnih dogajanjih in vprašanjih: s prenašanjem znanstvenih spoznanj, z usposabljanjem za znanstven, objektiviran in kritičen prijem, za vrednotenje s skupnimi vrednostnimi merili. Pri tem ji, kot rečeno, ne gre za to, da bi ljudje postali ateisti (ali verniki), ampak za to, da bi svojo (ne)religioznost – svoj odnos do lastne in tuje (ne)religioznosti – oblikovali in uresničevali tako, da ne bo obremenjevala ali celo ogrožala njihovega skupnega življenja in delovanja, ampak ga spodbujala, utemeljevala, dopolnjevala.

Mimogrede: resolucija predzadnjega kongresa ZKS je prav ob vprašanju odnosa do religije in vernikov ponovila misel iz starega Komunističnega manifesta, da si komunisti ne prizadevajo za neke svoje posebne pravice in interese, ampak za tisto, kar je interes delavskega razreda oziroma delovnih ljudi in občanov, kot se pač glasi utečena retorika. Ob vprašanju religije in ateizma tak (skupni) interes gotovo ni ateizem, pa tudi ta ali ona religi-

ja ne, pač pa svoboda verskega in ateističnega opredeljevanja in tako uresničevanje te svobode, ki ne ogroža skupnega življenja, ampak pripomore k njemu. Če je to naloga članov ZKS, je jasno, za kaj si morajo člani prizadevati tudi v šoli.

Pri tej nalogi je šola kot skupna, javna (in celo obvezna) ustanova nenadomestljiva in nenadomestljiva je učiteljeva vloga v njej. To je treba povedati, ker se včasih učitelji počutijo v svoji vlogi pri obravnavanju religije negotovi, češ, o tem premalo vemo, nismo bili ustrezno izobraženi, primanjkuje nam časa pri posameznih predmetih – še posebno, če se primerjajo z duhovniki, ki so bili za delo z mladimi ljudmi o vprašanju religije posebej vzgajani, imajo ves čas na voljo zgolj za to itn. Res je, toda še tako izobražen, kultiviran, strpen in človeško širok duhovnik – in prav je, če je tak – učitelj v njegovi vlogi ne more nadomestiti. Duhovnik je navsezadnje vendarle vedno duhovnik določene religije in cerkve; navsezadnje si prizadeva, da pridobi ljudi za določeno religijo in cerkev. Učitelj pa mora pomagati – s sredstvi, ki so lastna šoli – učencu, da si svojo vero ali nevero oblikuje na način, ki ustreza njegovi osebnosti, pluralistični sodobni kulturi in civilizaciji, skupnim humanističnim vrednotam in potrebam skupnega družbenega življenja.

K takemu odnosu do njihove in tuje (ne)religioznosti šola učencev ne navaja le, ko izrecno govori o religiji in ateizmu, ampak vedno, ko jih navaja in usposablja, da se do kateregakoli življenjskega vprašanja in področja vedejo tako, da pri tem upoštevajo tudi znanstvena spoznanja in specifično znanstveno optiko, humanistične vrednote, človeško solidarnost.

Gotovo so prav religijska in z religijami povezana vprašanja take narave, da jih ni mogoče izbrati, do kraja zajeti. »zapretili« z znanstvenimi pojmi in humanističnimi načeli. Neizogibno ostajajo in morajo ostati »odprta« za osebno opredeljevanje in osebno tveganje: tisto, za kar si mora šola kot skupna in javna ustanova prizadevati, je, da bi te opredelitve vsebovale kot svojo skupno sestavino, kot stalnico humanistične (socialistične) vrednote in da bi bili ljudje sposobni za kritičen, distanciran premislek tudi o lastni religiozni ali nereligiozni opredelitvi in usmeritvi. Brez takih skupnih vrednot in take pripravljenosti so (ne)religiozne opredelitve stalno v nevarnosti, da usmerjajo v fanatizem, nestrpnost, nesposobnost ali vsaj ignoriranje drugih in drugačnih.

Znanstveno, »metodično« ateistično

Ko šola obravnava religijo v okviru različnih strok, na katere se opira, jo neizogibno obravnava drugače, kot to počne verski pouk v cerkvi ali kot jo obravnavajo zagovorniki posameznih svetovnih nazorov. Na nobenem področju in v nobeni stroki ne more uporabljati pojmov in kategorij, kot so »bog«, »čudež«, »razodetje«, kot sredstev za razlago različnih posameznih pojavov in dogodkov, pa tudi tako ali drugače pojmovane »celote sveta« ne. Šajati mora brez teh kategorij, ki niso sredstva znanstvenega spoznavanja, ravnati mora »metodično ateistično«.

Če bi ravnala drugače, bi zapustila »znanstveno« raven in okvir, ki ji je lasten in bi se znašla pred nujnostjo, da izbira med različnimi pojmovanji boga (različnih religij), ali pa da sama – na sledi te ali one filozofije – oblikuje novega. Če bi, na primer, ob vprašanju nastanka krščanstva poskušala s tovrstno razlago, bi se morala opredeliti, ali

se bo oprla na krščansko verovalje, po katerem je bil Kristus ena od treh božjih oseb, ali na muslimansko, po katerem je bil eden od največjih božjih poslancev, toda vendarle samo človek, ali na židovsko, po kateri ni bil niti pravi prerok itn. V nekaterih sodobnih državah si šola še lahko privoščiti nenačelen kompromis, da se pač opre na vladajočo, domačo religijo. Toda v resnično pluralistični družbi in kulturi, kakršna naj bi bila naša, si tega ne more več privoščiti. Šola mora povedati, kaj znanosti lahko povedo, o čem potekajo razprave in kakšne znanstvene hipoteze so na voljo, kje pa se začneja področje osebno ali kulturnotradicijskih porojenih, neobvezujočih opredelitev. Prepustiti mora učencem, da iščejo in se opredeljujejo tudi onkraj tega, kar ponuja šola in znanost, ali da se zavestno vzdrže takih iskanj in opredelitev in žive (a-teistično) z odprtimi vprašanji.

Tako neskladje med šolo in cerkveno versko vzgojo ne pomeni nujno medsebojnega nasprotovanja in dileme: ali šola ali cerkev; gotovo pa onemogoča tudi nenačelno sodelovanje na račun temeljnih načel šolskega dela. Gre za medsebojno napetost (ne izključevanje), ki je značilna za našo civilizacijo in ki jo moramo biti sposobni živeti, če hočemo, da bo naša civilizacija preživevala. Kdor meni, da ni vredna, da preživi, bo seveda naredil drugačne sklepe...

In ko smo že pri civilizaciji in kulturi: jasno je, da mora šola pokazati na delež in mesto religij znotraj posameznih civilizacij, še posebno seveda na delež in vlogo krščanstva v nastanku in razvoju naše civilizacije. Brez zadržkov mora pokazati, v čem smo vsi dediči krščanstva, pa najsi verujemo v krščanskega boga ali ne, v čem so naše vrednote krščanske, bodisi ker jih je krščanstvo oblikovalo bodisi ker jih je prineslo v naš prostor in čas (čeprav jih poznajo tudi druge religije in tradicije).

Mimogrede: v okviru obče in kulturne (literarne) zgodovine bi bilo treba v šoli več narediti za to, da se ohranja zavest o tej krščanski dediščini oziroma o krščanskosti naše dediščine (to je seveda mogoče le ob širšem pogledu in ob širši primerjavi z drugimi religijskimi usmeritvami in tradicijami).

Nujno bi bilo treba na primer prirediti Biblijo za šolsko uporabo v poznani zbirki Kondor (tako kot so že bila prirejena druga klasična dela). Tega znanja in te dediščine ni mogoče prepuščati posameznim cerkvam, ki navsezadnje skozi taka besedila »demonstrirajo« božjo naravo besede lastne religije, medtem ko lahko gre – in mora iti – šoli le za človeško kulturno vsebino, vzroke in učinke vseh religij in v tem okviru posebej tiste, ki je tradicionalno navzoča v naši družbi. Šoli gre za spoznavanje človeških razsežnosti religij, ne za nasprotovanje njihovem božjemu, nadnaravnemu statusu (ki ga prepušča verovanju ali neverovanju posameznika in posameznih cerkva).

Šola ni »marksistična« cerkev

Na koncu še o vprašanju, ki se vsiljuje (in ki sem ga že obsežneje obravnaval v uvodoma omenjenem delu): kaj je pri vsem tem z marksizmom, z »marksistično usmerjenostjo« šole. Zapisal sem že: marksizem je pri tem – pri prizadevanju za znanstvenost, humanističnost, socialistično usmerjenost izobraževanja in vzgoje, zlasti vzgoje skozi izobraževanje – sredstvo, neizogibno sredstvo, ki pa kot tako ne izključuje drugih sredstev. To

razpravljamo

je s svojimi znanstvenimi spoznanji, s svojo kritično usmerjenostjo, zasidranostjo v razvoju evropske misli, s svojimi vrednotami (v veliki meri skupnimi s krščanskimi oziroma izhajajočimi iz krščanstva), to je tudi kot primer za oblikovanje relativno celovitega, pa vendar odprtega svetovnega nazora.

Če se reče, da je šola marksistično zasnovana, ne pomeni – ne sme pomeniti – da kot nekakšna »marksistična cerkev« služi za uveljavljanje marksističnega svetovnega nazora oziroma marksizma kot svetovnega nazora; pomeni le, da se pri nas pri realizaciji temeljnih ciljev in načel – znanstvenosti, humanističnosti, socialistične usmerjenosti – opira na marksizem in njegove sestavine in si z njim kot s sredstvom pomaga. Ti cilji pa ne zajemajo ateizma in boja z religijo. Zato tudi ateistične podmene in konsekvence marksizma v šoli nimajo drugega statusa, kot ga imajo druge ateistične in religiozne podmene in opredelitve. Kdor pri šolskem delu ne zmore upoštevati takega razmerja med šolo in marksizmom in take notranje diferenciranosti vsebine marksizma, ravno tako ne spada v šolo kot tisti, ki ob svoji religioznosti ni zmožen »metodičnega ateizma«, ki ga zahteva šolsko (in znanstveno) delo.

X X X

Jasno je, da sama izhodišča in načela ne zadoščajo za uspešno delo šole, tudi ob vprašanju religije ne (čeprav je le treba podčrtati, da je jasna predstava o načelih in ciljih za to nujen pogoj). Ne sicer dovolj, toda marsikaj je bilo v preteklih letih v Sloveniji vendarle tudi bolj praktičnega postorjeno v skladu z načeli, ki sem jih skušal prikazati. Ne bi zdaj posebej pisal o političnem stališču, ki ga je pred leti sprejela slovenska SZDL, da religioznost ni (»družbena«) ovira za opravljanje učiteljskega poklica (to je po ustavi in zakonih – ne pa politični volji in ozračju – že vseskozi veljalo). Naj ob tem dodam, da bi se razlogov, da bi učitelji svoje (ne)versko prepričanje skrivali, če se zavedajo, da šola ni mesto za pridobivanje ljudi za (lastno) versko prepričanje, da vloga učitelja ni vloga »misijonarja«. K učiteljevi vlogi ne spada skrivanje, toda tudi ne razkazovanje lastne (ne)religioznosti. Prav pripravljenost in sposobnost za razlikovanje med »ne-skrivanjem« in »razkazovanjem« pa po mojih izkušnjah kaže na to, ali nekdo ima učiteljski etos, ali skrbi za etos učiteljskega poklica, ali ne.

Kakorkoli vprašanje odnosa do religije (ateizma) na nek način v šoli zadeva vse učitelje in vse »predmete«, so posebej pomembni predmeti in besedila, kjer se o religiji neposredno tudi piše in govori. (Najpomembnejša je tu gotovo vloga zgodovine in literarne zgodovine.) Mislim, da so v duhu omenjenih načel že napisala besedila v srednješolski učbenik za STM (dr. Majer, dr. Kirn, v: Samoupravljanje s temelji marksizma I. in Samoupravljanje s temelji marksizma II.) ter moj prispevek o religiji v učbeniku Sociologija II. za družboslovno usmeritev. Napisan je bil nov učni načrt za DMV in pravkar je izšel nov učbenik DMV za 7. razred, za katerega je napisal poglavje o religiji dr. Grmič. Tudi dostopne literature o religiji in religijah se je v zadnjih dveh desetletjih tudi v slovenski kar nekaj nabralo. Sam sem obširneje pisal o religiji v šoli v več razpravah in člankih, ki so izšli v knjigi Religija v samoupravnih družbi, DZS, Ljubljana 1984.

MARKO KERŠEVAN

pobude
odmevi

Etika in družbena odgovornost v izobraževanju

Zanimiva vsebina četrte številke revije Vzgoja in izobraževanje

Te dni je izšla, žal s precejšnjo zamudo, četrta številka revije Vzgoja in izobraževanje, ki jo želimo zaradi izjemno zanimive vsebine še posebej predstaviti. Tematska številka namreč prinaša izbor referatov na temo s konference o etiki in družbeni odgovornosti v izobraževanju, in to z vidika naravoslovcev. Konferenco je organiziral Mednarodni svet znanstvenih unij (ICSU) v indijskem mestu Bangalore. Objavo gradiva pa nam je omogočila članica uredništva revije dr. Aleksandra Kornhauser, direktorica Mednarodnega centra Unesco za kemijske študije in podpredsednica Komiteja za izobraževanje Mednarodnega sveta znanstvenih unij, ki je sodelovala neposredno v vodstvu konference ter je soavtorica knjige o etiki in družbeni odgovornosti v naravoslovnem izobraževanju, ki jo je izdala mednarodna založba Pergamon Press Oxford ob koncu leta 1986.

Prispevke so napisali ugledni znanstveniki naravoslovci, ki delajo in raziskujejo različna področja iz naravoslovja na priznanih izobraževalnih in raziskovalnih institucijah po svetu in pri nas, v njih pa zelo jasno in razumljivo razmišljajo o mnogih vprašanjih, ki jih poraja razvoj znanosti in tehnologije in ki izhajajo iz stisk sodobnega sveta.

Tudi učitelj se skupaj z učenci pogosto znajde pred dilemami in problemi, za katere ne ve preprostih rešitev. To so npr. oboroževanje, skokovito naraščanje prebivalstva, pomanjkanje energije, stradanje milijarde ljudi, hude bolezni, nevarnosti uničevanja okolja, izkoriščanje v prenosu tehnologij, omejevanje človekovih pravic, usmerjanje raziskovanja ipd. O teh in podobnih vprašanjih razmišljajo E. Broda z dunajske univerze (Mednarodna stabilnost odgovornost znanstvenikov in tehnologov), predsednik Indijske akademije znanosti C. N. R. Rao (Etična vprašanja znanstvenotehnološkega izobraževanja in razvoja), ameriška znanstvenica A. J. Harrison (Vloga znanstvenikov, inženirjev in javnosti pri reševanju družbenih problemov), univerzitetni predavatelj v Legonu, Gana, S. Sefa-Dedeh (Nekatera odprta etična in družbena vprašanja proizvodnje, porazdelitve in uporabe hrane v deželah v razvoju), direktor Inštituta za genetiko v Bogoti, Kolumbija H. Hoenigsberg

(Biološka in družbena kriza s stalno rasti prebivalstva - primer medsebojne odvisnosti znanosti in kulture), svetovalec Mednarodnega centra za toksikologijo v Evreuxu, Francija D. Deltour (Preizkušanje novih zdravil na ljudeh in zdravniška etika), izraelski znanstvenik D. Samuel (Transplantacije možganskega tkiva - etični problem za razpravo v šolah), raziskovalca iz Moskve E. A. Abeljeva in C. J. Abeljev (Etika - cement znanosti), znanstvenik iz Velike Britanije M. J. Frazer (Prisopni v poučevanju), in mlada slovenska raziskovalka B. Boh (Vzgoja in izobraževanje za pridobivanje etičnih vrednot in družbene odgovornosti). Uvod k navedenim znanstvenim prispevkom je napisala dr. Aleksandra Kornhauser, ki je med drugim zapisala priporočilo omenjene svetovne konference, in sicer:

- učitelj naj spodbuja ozavešanje o etičnih in družbenih razsežnostih in ustvarjanju in prenosu znanja,

- predstaviti moramo tako notranje probleme kot tiste, ki so povezani z njeno vlogo v razvoju,

- učitelj naj skuša zagotoviti čim bolj popolne informacije o vsakem problemu in opozoriti na etične in širše družbene dileme - vrednot pa ni mogoče poučevati, učenec jih mora doživljati in presojati po svoje.

Uredništvo se je za objavo gradiva odločilo zlasti zaradi aktualnosti tem, o katerih v šolah pogosto govorimo, učitelji pa so o njih premalo poučeni. Čeprav je vsebina usmerjena zlasti v vprašanja naravoslovja, pa ne bo zanimiva le za učitelje naravoslovnih predmetov. Prispevki govorijo o dilemah današnjega človeštva, o katerih mora razmišljati sleherni učitelj, sleherni človek. Vsebinski prispevki bo v mnogočem dopolnila učiteljevo znanje in bo o teh vprašanjih lažje razpravljati z učenci. Mnogi učitelji, zlasti v srednjem izobraževanju, bodo gradivo uporabili pri seminarjem delu učencev in jih tako spodbudili, da sami razmišljajo o podobnih problemih. Učencem raziskovalcem bodo prispevki služili kot dopolnilna študijska literatura.

Številka je natisnjena v višji nakladi in jo je mogoče posebej naročiti na naslov: Zavod SRS za šolstvo, Ljubljana, Poljanska 28.

M. V.

Zmaličena narava in kako živeti v njej

Telesna vzgoja za prilagajanje ekološkemu načinu življenja

»Prvotno naravo je človek že tako zmaličil, da jo komaj še prepoznamo,« pravi ekolog Otto Koenig in nadaljuje: »Živimo prav nebiološko, ustvarili smo si veliko umetnih pripomočkov, ki nam »zvišujejo« življenjsko raven, in toliko surogatov, da je naše življenje vse bolj »sintetično«, mesta, kjer živimo, pa pravi biološki, sociološki, psihološki in še drugačni nesmisli, saj smo si že v napoto, čeprav po drugi strani eden brez drugega, zaradi vse večje specializacije, ne moremo...«

V svobodi, ki jo ima, je človek nenasiten raziskovalec: preskuša, kaj se zmore, pri tem pa zanemarija, kaj sme. Prišel je tako daleč, da se že sprašuje, kako bo ta razvoj sploh preživel (v zadnjem času je nastala tudi veda o preživetju). Kljub temu pa skuša še kar naprej z vsemi svojimi sposobnostmi količinsko stopnjavati tako imenovane druge potrebe, ki niso nujne za preživetje posameznika in vrste, so pa vse manj usklajene s prvotno naravo. Zato je prisiljen hkrati iskati tudi oblike prilagajanja tej »novi« naravi, ki jo nekateri imenujejo, kar drugodna narava. V to je prisiljen tudi zaradi tega, ker se zaveda, da vrnitve ni in da mu tudi nostalgija po starem in dobrem pri tem ne bo pomagala. Gre pravzaprav za to, kot piše Anton Trstenjak v ekološki literaturi, da se sproti prilagajamo in iščemo nove oblike skladnosti in zdravega odnosa do okolja.

Ne gre le za onesnažen zrak, za pri nas ugotovljenih 50 odstotkov prizadetih gozdov, za slabše bivalne razmere, za že nesmiselno izdelovanje sredstev »uživanja« idr., ampak tudi za vedno bolj »udobno« življenje z vse manjšo potrebo po gibanju.

Prilagajanje tej novi, drugotni naravi preučujejo razne stroke in s svojimi izsledki že poskušajo pomagati človeku. Pomembno vlogo pri tem ima prav gotovo tudi telesna, bolje rečeno športna vzgoja, ki ima pred nekaterimi strokami to prednost, da je v nekem življenjskem obdobju

obvezna. V ta namen bi bilo treba med drugim dopolniti tudi smotre športne vzgoje. Smoter: učenci si pri športni vzgoji pridobijo trajne telesnokulturne navade za smotno izrabo prostega časa, bi, na primer, lahko dopolnili takole: predvsem pa za sprotno prilagajanje novemu okolju. S takšnim in podobnimi dopolnili bi postali smotri aktualnejši, »širši«, pa tudi pomembnejši in s tem prepričljivejši. Preživetje je najbrž močnejši motiv za ozaveščanje in mobilizacijo, saj tudi bolj obvezuje kot rekreacija. Res pa je, da se oba motiva dopolnjujeta.

Športna vzgoja lahko v ta namen, že takšna, kakršna je, ponudi veliko. Z vsebinami iz gimnastike, plavanja, smučanja, atletike, ritmike in z igrami oblikuje ljudi, kot je zapisano v teoriji in smotrih, hkrati pa pripravlja za prilagajanje novemu okolju in s tem v zvezi ekološkemu vedenju. Da o vsebinah iz planinstva, taborništvu s šolo v naravi v najširšem pomenu te besede in drugih ne govorimo. Gre za usposabljanje vsakogar:

- da bo pripravljen iskati (da bo ozaveščen) in sposoben najti (da bo izobražen) pravilne rešitve zase in za druge in s tem za obstoj človeštva. Za ta namen pa je treba ponuditi ljudem čimveč športnih dobrin, da si bo lahko vsak izbral tiste, ki mu glede na sposobnosti, zanimanje, navade in morda tradicijo kraja in še česa najbolj ustrezajo.

Prilagajanje vse bolj spreminjenemu okolju ni sicer čisto nova zamisel; to pomeni, da so smotri, ki jih imamo, in praksa, če drugače ne, vsaj naklonjeni ekološkemu ravnanju. Res pa je, da je vse to še preveč prepuščeno iznajdlivosti posameznikov in da še ni postalo nekakšno množično gibanje. To kaže tudi statistika, ki ugotavlja na eni strani, da je tudi pri nas vse več sprehajalcev, planincev, vrtičkarjev, kolesarjev, ljubiteljev živali in plavalcev idr., torej tistih, ki vsaj skušajo ekološko ravnati, na drugi pa, da je odstotek teh pre-

majhen. Znani so primeri sošolcev, ki se že več let po končanem šolanju srečujejo vsak teden pri nogometu daleč od betona, drugi pri odbojki in v zadnjem času pri tenisu ali pa hodijo skupaj na izlete peš in s kolesi, namenoma puščajo automobile doma itn. Torej se družijo, da bi se skupaj, kot temu pravijo - rekreirali, to pa je glede na čas, v katerem živimo, vendarle malce preozka misel, kajti v resnici gre za nekaj več - tudi za tako imenovani beg od porabniškega »udobja«.

Strokovnjaki v svetu, zlasti na zahodu, ugotavljajo, da se v zadnjem času vse več ljudi ogiba udobju in se odloča prav za nasprotno - za zelo naporene in tvegane dejavnosti in športe. Čedalje več je ekstremnih alpinistov pa hodcev na izjemno dolge razdalje in v težkih razmerah, tudi po snegu s krpljami na nogah, drugi si izmišljajo prav nenavadne skoke v globino tudi čez nevarne čeri - s padali ali pa v vodo, na smučiščih v Franciji vse več ljudi namenoma smuča zunaj zavarovanih terenov. Čedalje več je tudi izčrpavajočih (»jeklenih«) tekmovalj, ki jih nekateri, ki se boje, da gre človek v drugo skrajnost, imenujejo kar ultra športna norost. Po podatkih Gallupovega inštituta je leta 1985 redno teklo po načelih Cooperjeve aerobike 15 odstotkov Američanov, to je za 3 odstotke manj kot leta 1984. Tedaj se je privikrat zmanjšalo število teh tekačev od leta 1977. Od teh, ki tečejo, pa je vedno več ultramaratoncev, ki jih zanimajo le teki nad 50 kilometrov itn. Napovedi mnogih, da se približuje čas čisto drugačnih človeških vrednot, se torej postopoma uresničujejo.

Posebno poglavje v zvezi z vzgojo za jutri pa so neposredna šolska okolja z dvoriščem in igrišči ter biološkimi kotički ali - kot nekateri imenujejo te prostore - oaze drugotne narave. To so sestavine prvotne narave (če je to kje sploh še realno), sicer pa smotno izbrane sestavine drugotne narave, ki blazijo posledice človekovega odtujevanja

od nje. To so prostori, ki s svojo vsebino kar sami spodbujajo ljudi k ekološkemu ravnanju. To so okolja, kjer bodo dobili ljudje le teoretične, pač pa predvse občutne izkušnje. Zato pa morajo biti ta območja kolikor se da prekrita z zelenjem, v njih naj bo smotno razvrščeni prostori igre s stezo za hojo in tek, z igrali in drogovi, s skakališči in kaj, pač v skladu s prostorsko stopnjo šole, morda potrebna okoličin idr.

Če upoštevamo trenutno stanje po naših šolah lahko ugotovimo, da naša šolska dvorišča niso takšna, kakršna bi morala biti. Zlasti v zadnjem času npr. množično prekrivajo z asfaltom. Takšna tla je najpreprosteje vzdrževati (vzdržujejo jih padavine), res pa je tudi, s tem pretiravamo, da gre o ekološki šumi, še zlasti, če je med stanovanjskimi bloki, torej sredi betona. Trda podlaga tudi slabo vpliva na razvoj in vrsto stopal, kolen in kasneje kolke, še zlasti pa na »raznežene« hrbtenice, kot opozarjajo ortopedi, da o drugih posledicah trde podlage ne govorimo. Zdajšnje razmere terjajo posvet ustreznim strokovnjakov, na katerem morajo bi šolsko okolje ali te oaze bolj opredeliti s standardi in normami - tako kot so to naredili v telovadnici, seveda s primernim razmerjem med zelenimi, melnimi in trdimi površinami.

Športna vzgoja ima torej v zvezi s pripravo ljudi za jutri s tem za bolj ekološko ravnanje seveda v sodelovanju z drugimi strokami, prav gotovo še velika naloga in možnost. Vprašanje pa je, ali ima za to dovolj spodbude. Vse kaže, da premalo. Šole pa imajo tudi premalo drugih možnosti. Če nimajo urejenega okolja, organizirane vzgoje zunaj daleč od mest, recimo v naravi in še česa, bo učiteljeva planinska, smučarska, plavalna, taborniška in še kakšna izobrazba nezbrabljena, učitelj pa zavrt v svojem poslanstvu. To pa je, kar zadeva ekološko vzgojo, gotovo velika škoda.

JANEZ TOME

Z načrtno vzgojo proti boleznim odvisnosti

Alkoholizem, naš najhujši socialno-zdravstveni problem, povzroča, da trpi dandanes v Sloveniji neposredno in posredno pol milijona ljudi in da imamo 80 tisoč alkoholikov. Vemo, da je med prizadetimi veliko otrok. Njihove stiske poznamo.

Prizadevamo si, da bi bilo otrokom dobro, zato komaj verjamemo temle podatkom: približno 7% slovenske mladine redno pije, približno 60% pa jih je povedalo, da pijejo občasno. Že deset- in dvanajstletni otroci morajo vedeti, kam vodi popivanje, kakšne so posledice kajenja za aktivne in pasivne kadilce, kako uničujejo organizem mamila in kaj lahko povzroči nenadzorovano jemanje tablet.

Vzgoja proti alkoholizmu je uspešna le v takšnem družbenem okolju, kjer so dobri zgledi odraslih, v družini, bivalnem okolju, šoli in povsod, kjer mladi živijo, delajo in se učijo. Naloge za zdravo življenje bi morale biti zapisane tudi v šolskem programu, treba bi jih bilo razčlenjevati, preverjati, kako se uresničujejo, in jih zboljševati.

Nekaj let je že tega, kar se je na sestanku šolskih mentorjev, mladih članov RK v občini Ljubljana Šiška porodila tale zamisel o uvedbi sistematične vzgoje za boj proti alkoholizmu.

Učenci sedmih razredov naj predelajo priročnik Alkoholizem za višje razrede osnovnih šol, mentor Rdečega križa na šoli pa spodbudi učitelje biologije, gošpodinjstva in družbeno-moralne vzgoje, naj si naredi načrt, kako lahko vsak pri svojem predmetu strne pridobljeno znanje tega področja v sedmih razredih. Vsebinsko priročnika je treba predelati tako, da učenci snov dojemajo in

tudi vestno preverijo pridobljeno znanje. Potem snov obnovijo učenci osmih razredov takoj v začetku šolskega leta. Mentor z občinsko organizacijo Rdečega križa in šolskimi zdravniki pripravi predavanja na to temo in za to pridobi strokovnjaka. Predavatelj naj upošteva tudi zahtevnost vprašanj za kviz s področja alkoholizma in kajenja. (Gradivo za kviz je izdal Glavni odbor Rdečega križa Slovenije in že pred leti priporočil občinski organizaciji Rdečega križa naj na šolah z mentorji pripravijo tekmovalne izkustva.)

Tako pripravljeni učenci osmih razredov naj imajo v sklopu organizacije mladih članov RK najprej razredna tekmovalna. Tekmovalje med razrednimi ekipami - šolsko tekmovalje, na tem bi se izoblikovala ekipa, ki bi predstavljala šolo na občinskem tekmovalju, bi bilo vsako leto v prvi polovici novembra, ki je posvečen boju proti boleznim odvisnosti.

Temeljni nosilci boja proti alkoholizmu in drugim odvisnostim morajo biti krajevne skupnosti in temeljne organizacije združenega dela ob dejavnosti usmerjalni in povezovalni vlogi družbeno-političnih in samoupravnih organizacij povsod tam, kjer je mogoča učinkovita, usklajena preventivna akcija.

Tekmovalje za šolsko ekipo postane tako tradicionalna krajevna novembrska akcija. Šola naj povabi k pripravi najbolj zavzete dejavnosti v boju proti boleznim odvisnosti v krajevni skupnosti. Na tekmovalje naj bi prišli v večjih šolskih okoliših predstavniki nosilcev tovrstnih prizadevanj iz krajevne skupnosti, v manjših pa vsi člani raznih

odborov, delegacij ipd., na primer SZDL pa tudi vse druge družbenopolitične organizacije, ustrezne komisije pri svetu skupščine krajevne skupnosti, delegacije in delovne organizacije, povezane s samoupravnimi interesnimi skupnostmi za zdravstvo, socialno skrbstvo, otroško varstvo, vzgojo in izobraževanje, kulturo, telesno kulturo, zaposlovanje, društva, varnostnik v krajevni skupnosti, klub zdravljanih alkoholikov in vidni posamezniki, ki lahko z znanjem in dejavnostjo pripomorejo k napotku za kulturo vsakdanjega življenja. Sodelujejo naj tudi učenci sedmih razredov. Tako se šola poveže z okoljem in opraviša poslanstvo (po Zakonu o osnovni šoli) kot središče in žarišče pobud za humanejše odnose med ljudmi. Ob takem skupnem delu tudi mentor ne bo osamljen, učenci pa se bodo s svojo dejavnostjo povezovali z bivalnim okoljem in krajevni skupnosti.

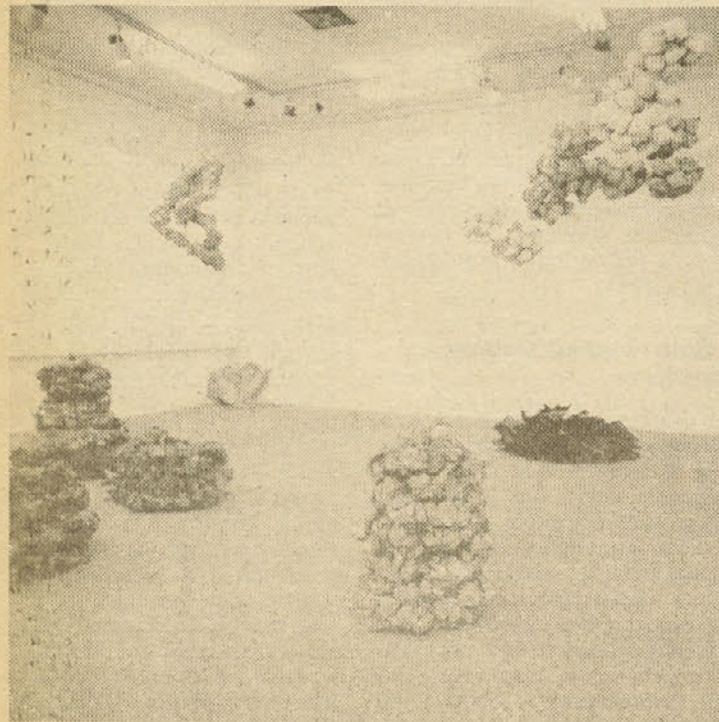
Morda bi lahko imeli vsako leto tudi občinski kviz v novembru, potekal naj bi ob sodelovanju koordinacijskega odbora za boj proti boleznim odvisnosti pri občinski konferenci SZDL (ali svetu za socialno skrbstvo pri občinski konferenci SZDL ali svetu za zdravstvo...), ki usklajuje delovanje boja proti alkoholizmu z nosilci tega gibanja v občinskem merilu. Le-ta mora svoje članu, občinski organizaciji RK, pomagati izpeljati akcijo, tekmovalje šolskih ekip. Mnoge občinske skupščine so pred leti sprejele skupen akcijski program boja proti alkoholizmu in določile skupine delegatov, ki spremljajo njegovo uresničevanje. Tudi ti delegati bi lahko pripomogli, da bi združili kviz z dogovori

vseh nosilcev boja, da bi spravi preventivno in kurativno dejavnost boja proti alkoholizmu in boleznim zasvojenosti v družbeno akcijo, saj le spremenjena družbeno ozračje in drugačen odnos do teh negativnih pojavov lahko rodi uspehe. K temu lahko pripomorejo tudi razpisi natečajev za likovna in literarna dela na to temo. Kako lepo bi bilo, da bi taka izbrana dela učencev ne samo razstavili, temveč da bi dobila mesto v proizvodnih prostorih delovnih organizacij.

O takih srečanjih meni Centar za socialno delo Trebnje tole: »So neke ločnice, ob katerih se ustavimo, pogledamo nazaj in si začrtamo pot naprej!« in še: »Trudimo se z ustvarjanjem drugačnega - boljšega ozračja med ljudmi in jih tudi s svojim zgledom spodbujamo k novemu gibanju pod geslom Živeti brez omame!«

Pridružimo se jim, treba pa bo še marsikaj spremeniti v naših vrstah in na šolah; da bodo dobili mladi čim več dobrih zgledov. Rdeči križ Slovenije je tudi za letošnji november izdal zajeto gradivo. Priročnik Alkoholizem stane 800 din. Kaj več o alkoholizmu - kviz 50 din. Za uspešno tekmovalje mora imeti vsak učenec sedmega razreda priročnik in vprašanja. Na sestanku komisije za boj proti alkoholizmu in narkomaniji pri RK Slovenije je vzklila misel, da bi samoupravne interesne skupnosti, delovne organizacije povezane z njimi in drugi zbrali denar za nakup priročnikov, da bi lahko gradivo ponudili učencem po plovni ceni.

GELI ŠETINA



Vesna Poprzan: Papirnati ambient, 1985

Materinščina - jezik mišljenja, razumevanja in učenja

Predlogi za izboljšanje položaja slovenščine in slavistov v šolah (sprejeti na rednem občnem zboru SDS 1. 10. 1987 v Bohinjski Bistrici)

Dolgoletno nezadovoljstvo slavistov na osnovnih in srednjih šolah izvira iz dveh dejstev: iz premajhnega števila ur pouka materinščine na teden in tega, da slavistovo delo ni dovolj priznано in plačano glede na obseg in zahtevnost. Težave niso od danes. Slavistično društvo Slovenije je s svojimi območnimi društvi analize položaja slovenščine v šolstvu že večkrat poslalo ustreznim forumom, vendar se ti nje niso odzivali. Menimo, da je od besed treba preiti k dejanjem.

1. Število ur pouka materinščine: Vztrajamo pri zahtevi, naj bo tega pouka pet ur na teden na osnovni in srednji šoli, v šolah družboslovne in pedagoške smeri pa sedem. Za primerjavo: v Veliki Britaniji, ZDA, Franciji, na Poljskem in v drugih jugoslovanskih republikah imajo pouk materinščine vsak dan, v Sov-

venščine pa je, da mora obenem slediti tudi novostim v leposlovju in v mladinskem tisku, zato ima časovno in količinsko tega dela dosti več kakor učitelj katerega koli drugega predmeta. - Zavzemamo se za splošno načelo: za študij je treba učitelju omogočiti študijski dopust. Omogočiti mu je treba udeležbo na seminarjih, strokovnih zborovanjih, predavanjih. Stalno izobraževanje naj slednjič postane praksa, univerzitetni kader naj v sodelovanju z učitelji na šolah poskrbi za programe, ustrezne ustanove pa za izvedbo. Pri izobraževalni skupnosti naj se ustanovi poseben sklad za financiranje stalnega izobraževanja učiteljev. Samo stalno izobraževanje bo zmanjšalo zdajšnjo vrzel med znanostjo in šolsko prakso.

4. Učni načrti naj nastajajo demokratično, ob najširšem sodelovanju slavistov. Ker so av-

ustvarjati sam. Zato morajo šole poskrbeti za kabinetne učilnice z vso potrebno tehnično opremo in didaktičnimi pripomočki in še posebej za večji fond temeljnih in sodobnih del - vstevši strokovno periodiko - v šolskih in priročnih knjižnicah.

7. Materinščina je jezik mišljenja, razumevanja in učenja pri vseh predmetih, zato naj se slovenščina kot poseben predmet poučuje na celotni slovenski univerzi (v Ljubljani in v Mariboru).

8. Nujno je na podlagi izdelane metodike in didaktike znanstvene dosežke slavistike povezati s praktičnim pedagoškim delom. Tovrstnih del je pri nas zelo

malo; poskrbimo (Zavod SRS za šolstvo?), da bo takih del več in dovolj. Pri tem si deloma lahko pomagamo tudi s prevodi.

Posamezniki na šolah si seveda ne bodo mogli izbojevati nobene od predlaganih sprememb, naj se še tako strinjajo z njimi. Zato Slavistično društvo Slovenije svoje predloge posreduje Zavodu SRS za šolstvo, Republišnemu komiteju za vzgojo in izobraževanje ter telesno kulturo. Izobraževalni skupnosti Slovenije. Socialistični zvezi delovnega ljudstva in od teh teles zahteva jasno opredeljen odziv.

Za Slavistično društvo Slovenije:

prof. dr. JOŽE TOPORIŠIČ

Izziv: Kemijsko računstvo po novem?

Izzval me je članek s tem naslovom v Prosvetnem delavcu št. 14 (28. septembra 1987).

Za nas kemike, ki poučujemo kemijsko računanje v sklopu kemije in kemijskih predmetov v kemijski usmeritvi je bil izziv o novem prijemu že v letih 1979 do 1982.

Prve informacije smo dobivali na seminarjih, organiziranih na jugoslovanski ravni in tudi na mednarodnem seminarju v sklopu predavanj: Novi pristopi v kemijskem izobraževanju, ki ga je organizirala Univerza v Ljubljani, VTO Kemijsko izobraževanje (od 22. do 26. junija 1981, predavatelj: prof. T. Cvitaš: Metoda reševanja problemov z veličinskimi enačbami).

Seminarji, članki v strokovnih revijah in novi učbeniki tako v slovenskem in hrvaškem jeziku za osnovne in srednje šole so nas izzivali, da ta prijem uvedemo v pouk.

Na Srednji kemijski šoli v Ljubljani računamo z veličinskimi enačbami pri vseh kemijskih predmetih že od leta 1982. Nabavili smo literaturo za učitelje, na sestankih strokovnih aktivov pa izmenjujemo izkušnje. Če so težave, so pri učitelju, ne pa pri učencih, ker niso obremenjeni s sklepnim računom. Učencem v prvem letniku povzročajo težave matematika in pretvarjanje merskih enot, ker imajo premalo podlage iz osnovne šole.

Učbeniki za srednje izobraževanje v kemijski usmeritvi, izda-

ni po letu 1982, rešujejo računске primere z metodo veličinskih enačb. Med njimi je tudi učbenik Laboratorijska tehnika, v katerem so predstavljeni načini podajanja sestave raztopin in računski zgledi za sestavo raztopin.

V prenovi učnega načrta v kemijski usmeritvi bo v drugem letniku na IV. in V. težavnostni stopnji kemijsko računstvo ponovno samostojen predmet, kakor je bil pred usmerjenim izobraževanjem. Sestavni del novodil v učnem načrtu je tudi seznam učbenikov in učnih pripomočkov za učitelja.

Učbenik Kemijsko računstvo, namenjen srednješolcem, uporabljali smo ga že več let, je v prenovi. V njem so zbrane rešene naloge po posameznih temah in jih ne gre zavreči. Dobro vemo, da se vsebine računskih problemov niso spremenile, spremenila sta se le izrazje in način reševanja.

Zavod SR Slovenije za šolstvo je že pred leti organiziral seminarje o novem prijemu, in to za osnovnošolske in srednješolske učitelje. V šolskem letu 1984/85 smo poslušali predavanje dr. Šegedina na FNT v Ljubljani v okviru cikla: Permanentno izobraževanje učiteljev.

Na teh seminarjih se zbirajo učitelji kemije iz vseh srednjih šol v Sloveniji.

JELKA SODJA-BOŽIČ,
Srednja kemijska šola Ljubljana

Osemdeset let ljubljanske srednje šole na Poljanah, danes Srednje šole za družboslovje in splošno kulturo Vida Janežič

Oktober in novembra so potekale prireditve, recitali, razstave, srečanja, športna tekmovanja v počastitev tega častitljivega jubileja, pretekli petek, 27. novembra pa je bila slovesna akademija v Cankarjevem domu. Po uspešnih nastopih nekaterih nekdanjih dijakov je sledil slovesen sprejem za povabljenih učiteljev te šole in srečanje z zdajšnjimi njenimi učitelji.

Ob jubileju je šola izdala zbornik s pogovori nekaterih nekdanjih učencev, zdaj vidnimi kulturnimi delavci. Ob zbiranju gradiva se je pokazalo, da bi bila tovrstna kronika lahko pravzaprav le začetek in da bi vsaka tehtnejša razčlenitev dela, prizadevanj, dosežkov tako različnih obdobjev v preteklih osemdesetih letih zahtevala temeljit študij in ovrednotenje; šele potem bi lahko s praviimi besedami opisali teh osem desetletij uspehov, pa tudi težkih dni, preskušanj, truda in ob vsem tem vedno prizadevno in trdo učno-vzgojno delo.

Gotovo ni lahko potegniti rdeče niti skozi obdobje sprva skoraj povsem nemške šole, prek dvojezične v popolno slovensko srednjo šolo, ki danes po svoji starosti še kljubuje času, po usmerjenosti in mestu v našem srednjem šolstvu pa postavlja temelje sodobnim prizadevanjem prenovljenih usmerjenih programov. Skrb za mladino in njeno kakovostno vzgojo in izobraževanje bo posledje odvisna od usklajenega delovanja in nenehnega preverjanja dela, ob še širšem vključevanju v družbene tokove, predvsem z namenom, da bi tako kar največ dosegli. Porok za to so že dozdajšnji dosežki, in ti naj bodo tudi temelj za prihodnje še bolj poglobljeno delo.

V uvodni besedi je o pomenu šole spregovorila predsednica skupščine mesta Ljubljane Nuša Kerševan in zaželela še veliko uspehov tej veteranki naših srednjih šol in vsem njenim učiteljem.

IGOR PLEŠKO

pobude
odmevi

Kako do tržaških beril

Berila prof. Nade Pertotove iz Trsta so zbudila veliko zanimanja tudi med učitelji v matični domovini. To kaže med drugim tudi vprašanje, ki nam ga je poslala prof. Miljeva Tomc Jekovec. V njem sprašuje, kako bi lahko dobili te knjige tudi učitelji v Sloveniji. Za odgovor na to vprašanje smo prosili pedagoškega svetovalca za slovenske šole na Tržaškem Silva Faturja.

Vprašanje

V 15. št. Prosvetnega delavca je na str. 10 objavljen članek Berila po tržaško, ki govori o troknjižu Nade Pertot. Napisal ga je prof. Igor Gedrih. Mnogi prosvetni delavci, zlasti slavisti, smo se prebrali o tem »dosežku«, ki zbuja spoštovanje do ponujene in do opravljenega dela, zato bi ga radi uporabili pri pouku. Ali bi morda lahko vi posredovali, da bi te knjige lahko kupili za dinarje pri nas? Ali bomo morali tudi to slovensko knjigo, ki bi nam lahko zelo pomagala pri pouku, saj vsebuje tudi vse tisto, kar v naših učbenikih pogrešamo, kupovati za lire v Trstu?

Ce ni druge možnosti, ali knjig ne bi mogla ponatisniti Mladinska knjiga in to čimprej?

Prosim za čim prejšnji odgovor v Prosvetnem delavcu. Avtorici pa vsekakor vse priznanje s prošnjo, da posreduje svoje delo tudi učiteljem slovenskega jezika in književnosti v matični domovini.

Veseli bi bili, če bi ga nam hotela predstaviti na enem izmed večerov Slavističnega društva.

Odgovor

Do troknjiža prof. Nade Pertot, kot je reč posrečeno poimenoval I. Gedrih, je mogoče priti le, če imate srečo. Absurd. A je res. No, zadevo je treba pojasniti nekoliko nadrobneje, ker je hudo zapletena. Z njo se spopadamo že leta.

Berila Nekoč, Danes, Jutri Nade Pertot so namenjena tamkajšnji nižji srednji šoli, ki je enotna in obvezna šola in približno ustreza našemu 6.-7. in 8. razredu osnovne šole. Sestavljena so izrazito avtorsko, kar izhaja tudi iz tamkajšnjih učnih načrtov, ki so zelo načelni, splošni, se pravi diametralno nasprotni našim, v katerih je vse preveč nadrobno predpisano. Oboje je po moji sodbi skrajnost. Berila tudi niso (kot sicer v Italiji) za vse šole uradno obvezna, kot je to pri nas. Na italijanskem učbeniškem tržišču se lahko pojavi za isti predmet in isti razred po več učbenikov raznih založb in pristojnost učiteljskih in profesorjskih zborov je, da se odločijo, kaj od tega bodo ponudili učencem, dijakom in njihovim staršem. Slovenske šole v Italiji, ki so šole s slovenskim učnim jezikom, si tega razkošja seve praktično ne morejo privoščiti. Zato je z učbeniki veliko težav. V rabi so tudi še posamezni učbeniki, ki jih je založila še Zaveznika vojaška uprava po vojni. Pomagajo si z oblikovanjem izvirnih učbenikov, s prevodi iz italijanščine in z učbeniki, ki nastajajo v SR Sloveniji. Tu je dostikrat težko, ker predmetniki in učni načrti niso v vsem primerljivi. In tako je nastala zadnja leta serija beril - antologij za potrebe slovenskega jezika kot predmeta. Najprej za višjo srednjo, po naše kar srednjo šolo. Avtorica berila za

1. in 2. letnik je ista prof. Pertotova, za druge letnike so avtorji ali skupine avtorjev: Maks Šah, Robert Petaros, Matija Pirjevec, Lojzka Bratuž in Marija Cenda. Vse te antologije, ki bi sploh zaslužile kompleksnejšo strokovno oceno, tudi z didaktičnih vidikov, saj bi se ob tem lahko kaj naučili tudi Slovenci v matični domovini, pa so izšle v založništvu Deželnega šolskega urada Trst, ki mu vlada v Rimu vsako leto zagotovi v ta namen določeno vsoto denarja (zadnje čase je to okoli 100 milijonov lir na leto). Najbrž je treba pojasniti: Deželni šolski urad je upravni organ za področje šolstva v Furlaniji - Julijski krajini. Njegovo vlogo se da zelo približno primerjati z našim Republiškim komitejem za vzgojo in izobraževanje ter telesno kulturo. Ta Urad, v našem primeru kot založnik, ki poravnava izdatke za oblikovanje in natis učbenika v celoti, pa skladno z državnimi predpisi, vso naklado učbenika porazdeli neposredno šolam, ki jim je namenjen, bodisi brezplačno bodisi z neko določeno ceno. In ta Urad že leta trdi, da predpisi prosto prodajo tako nastalega učbenika onemogočajo. Po tej logiki v Trstu rojeni učbenik za potrebe slovenske šole ni naprodaj niti v Tržaški slovenski knjigarni, ne na Proseku, ne v Gorici. Kaj šele, da bi del naklade recimo odkupila Slovenija. In to je v začetku tega zapisa omenjen absurd. (In enkrat vendarle lahko ugotovimo, da za to ni kriva Slovenija ali celo naš Zvezni izvršni svet).

Morebitni ponatis v Sloveniji? Po moji izkušnji skoraj nemogoče. Deželni šolski urad si v pogodbah z avtorji zagotovi vse založniške pravice. Morda pa bi kakšna od slovenskih založb le poskusila prebiti led?

In predstavitev troknjiža v Ljubljani ali kje drugje v Sloveniji. Avtorica, tako mi je zagotovila, bo to z veseljem storila, če jo boste povabili (je profesorica slovenščine na Znanstvenem liceju s slovenskim učnim jezikom France Prešeren v Trstu, 43128 TRIESTE-TRST, Ulica Guardiella 13/I., tel. 568-482).

In zdaj še o »sreči« iz prve povedi. Do posameznih izvodov beril Nekoč - Danes - Jutri je mogoče priti le po znanjih, ki so v stiku z (nižjimi) srednjimi šolami in ki bi »kupili knjigo zase«. Pa še pri tem je menda res, da ravnatelj formalnopravno knjig ne morejo prodajati ven. Poskusiti pa velja. Če bo sreča mila.

Pripis: Ob zadnji razstavi učil in šolske opreme na Gospodarskem razstavišču v Ljubljani smo razstavili tudi izbor učbenikov, ki jih uporabljajo slovenske šole v Italiji. Vse te knjige so potem šle v knjižnico Zavoda SR Slovenije za šolstvo, Ljubljana, Poljanska cesta 28. Tam jih je mogoče vsaj vzeti v roke.

SILVO FATUR
pedagoški svetovalec za
slovenske šole na Tržaškem

V razpravah o spreminjanju Zakona o usmerjenem izobraževanju v sindikatih poudarjajo predvsem dve zahtevi:

Prenova gospodarstva v skladu s potrebami tehnološkega razvoja terja delno preusmeritev tudi usmerjenega izobraževanja. Gospodarstvo poudarja, da imajo diplomanti, ko prihajajo iz šol, premalo strokovno-teoretičnega in še posebno praktičnega znanja. Za poklicno pripravo mladim bo treba torej boljše poskrbeti.

Ob spreminjanju zakona pa moramo upoštevati tudi potrebe po hitrejšem uveljavljanju nenehnega izobraževanja, po odpiranju širših možnosti za izobraževanje ob delu. Tudi to je zahteva prihodnosti.



Lanez Mišo Knez: Iz ciklusa Labirint, 1987, sitotisk

jetski zvezi pa celo devet ur na teden.

2. Slavistova tedenska obveznost naj bo 18 ur neposrednega vzgojno-izobraževalnega dela v razredu, in to naj mu zagotavlja 42-urno delovno obveznost. (Na zadnjih kongresih Zveze slavističnih društev Jugoslavije v Sarajevu in Ohridu je bilo predlaganih celo 16 ur na teden.) Pri obremenitvah zunaj razreda, ki se navezujejo na vzgojno-izobraževalno delo v razredu, namreč ne gre le za popraviljanje štirih pisnih šolskih nalog v vsakem razredu na leto, temveč še za popraviljanje drugih obveznih pisnih izdelkov učencev: domačih nalog, poročil o obveznem domačem branju, referatov, ... Ti izdelki zaradi vsebinsko-jezikovne zapletenosti niso primerljivi s pisnimi izdelki v tujem jeziku ali pri matematiki.

Poleg obveznega dela v razredu morajo prav slavisti prevzemati še druge obveznosti na šoli: organizirajo proslave, strokovno sodelujejo pri ekskurzijah in kulturnih dnevih, so mentorji šolskih glasil ter novinarskih, literarnih, dramskih, recitacijskih in filmskih krožkov, pripravljajo učence na tekmovanje za bralno značko in Cankarjevo priznanje ter (jim) pomagajo pri literarnih natečajih: povrh pa še lektorirajo šolsko dokumentacijo in skrbijo za jezikovno kulturo na šoli. - Vse to dodatno delo se mora vrednotiti kot povečan obseg dela in mora biti posebej plačano.

3. Za kakovostno pedagoško delo si mora vsak učitelj nenehoma izpopolnjevati znanje z branjem in študijem strokovnega tiska; specifično za učitelja slo-

torsko delo, naj bodo podpisani, da bo jasna odgovornost. Zahtevamo, naj bodo zasnovani tako, da bodo učitelju v danih tvarinskih enotah omogočali prosto metodološko delo. - Književnost naj bo v vseh štirih letih srednješolskega pouka razvrščena časovno, saj se je v praksi izkazalo, da obnavlja po tematskih krogih zaradi neobvezne, preveč poljudne in esejistične ravni ni dobra. Literarna teorija naj bo tesneje povezana s poukom literarne zgodovine. - Prenovljeni učni načrti za pouk jezika v srednji šoli so premalo natančno določeni.

5. Učbeniki naj bodo usklajeni z (dogovorno prenovljenimi) učnimi načrti. Za pouk potrebujemo po en učbenik za slovnost in jezik, oboje seveda prilagojeno zmogljivostim učencev. Vaje naj bodo že v ustreznih učbenikih, ne v posebnih knjigah. Jezikoslovno izrazje srednješolskih učbenikov je treba uskladiti s tistim v osnovnošolskih. Zavzemamo se za antologijski tip čitanke, ki omogoča večjo izbiro med berili. Opombe k besedilom naj bodo celostne. Vprašanja k besedilom morajo upoštevati dojemljivost in poprejšnje znanje učencev ter jih tudi spodbujati k samostojnemu učenju in spoznavanju. Za razne vrste šol so potrebni različni učbeniki. Pisci učbenikov naj bodo v zvezi z živo šolsko prakso ustreznih smeri in stopenj.

6. V primerjavi z naravoslovnimi in nekaterimi drugimi predmeti so kabineti za pouk slovenščine izredno skromno opremljeni, didaktična pomagala pa si mora učitelj slovenščine zdaj

DRUŽBOSLOVNA IN EKONOMSKA SREDNJA ŠOLA NOVO MESTO, Ulica talcev 3a

razpisuje prosta dela in naloge

- UČITELJA MATEMATIKE
- UČITELJA ANGLEŠKEGA JEZIKA
- UČITELJA PRAVA ZA DOLOČEN ČAS

Kandidati naj pošljejo prijave za razpisana dela in naloge z ustreznimi dokazili v 15 dneh na naslov:
Družboslovna in ekonomska srednja šola Novo mesto, Ul. talcev 3a.

Komisija za delovna razmerja

ZAVODA ZA USPOSABLJANJE INVALIDNE MLADINE V KAMNIKU

razpisuje prosta dela in naloge

- 1. VZGOJITELJA V OSNOVNI ŠOLI**, za določen čas s polnim delovnim časom (nadomeščanje delavke na porodniškem dopustu);
- 2. VZGOJITELJA V USMERJENEM IZOBRAŽEVANJU**, za nedoločen čas s polnim delovnim časom.

Pogoji pod 1. in 2.: VI. stopnja izobrazbe pedagoške smeri – ortopedagog za FIBM.

Kandidati naj pošljejo vloge z dokazili o izobrazbi v 8 dneh po objavi razpisa na naslov: Zavod za usposabljanje invalidne mladine Kamnik, Novi trg 43/a, 61240 Kamnik.

PEDAGOŠKA AKADEMIJA LJUBLJANA

vabi

ob svoji 40-letnici na posvet z delovnim naslovom

USPOSABLJANJE RAZREDNIH UČITELJEV PRI NAS

Preobrazba visokega šolstva je morda najkoreniteje posegla prav na področje usposabljanja razrednih učiteljev. Dozdajšnji višješolski študij je dvignila na visoko stopnjo. Sprememba pa ni toliko količinske narave, ampak je predvsem zunanji, organizacijski okvir za kakovostnejšo usposobitev razrednega učitelja. Strokovna priprava visokošolskega programa za učitelja razrednega pouka in razprava pri njegovem sprejemanju sta pokazali na eni strani izreden pomen elementarne stopnje pouka za otrokov optimalni duševni in telesni razvoj, na drugi pa sta opozorili na osebno, strokovno in pedagoško težo, ki jo ima razredni učitelj pri delu na tej stopnji. Ta teža pa je najbolj določena s kakovostjo njegove usposobitve. To je bil temeljni razlog, da smo se na Pedagoški akademiji v Ljubljani odločili, da se lotimo organizacije posveta s tako tematiko. Menimo, da bi moral posvet spregovoriti predvsem o tehle vprašanjih:

1. osebnostna, strokovna, pedagoška in družbena podoba razrednega učitelja,
2. značilnosti otrokove duševne podobe kot kriterij za usposabljanje razrednih učiteljev,
3. delež in vloga posameznih znanstvenih področij (materinščine, naravoslovja, družboslovja, umetnosti, tehnike, pedagoško-psiholoških in drugih vsebin) v programu usposabljanja razrednih učiteljev in razmerja med njimi,
4. temeljne delovne usmeritve pri usposabljanju razrednih učiteljev (strokovno, pedagoško, znanstvenoraziskovalno delo, razmerje med teorijo in prakso),
5. delovna, učna in samoupravna organiziranost študija razrednega učitelja.

Upamo, da se bodo posveta udeležili strokovnjaki visokošolskih organizacij, katerih delovno področje je povezano z usposabljanjem učiteljev, pa tudi drugi iz strokovnih in raziskovalnih organizacij; vodstva osnovnih šol, svetovalni delavci, razredni učitelji in učiteljice mentorice; študentje razrednega pouka; sodelavci in strokovnjaki s področja zdravstva, socialnega varstva, kulture, telesne in tehnične kulture; predstavniki samoupravnih skupnosti, strokovno-upravnih organov, družbenopolitičnih organizacij in društev. Skratka: na posvet vabi mo vse, ki lahko pripomorejo h kakovostnejšemu sistemu usposabljanja razrednih učiteljev.

Posvet bo 26. in 27. maja 1988 na Pedagoški akademiji v Ljubljani, Kardeljeva ploščad 16.

Prosimo, da se za posvet prijavite do 30. aprila 1988.

Prijava naj vsebuje:

1. Vaše ime in priimek,
2. natančen naslov, na katerega želite dobiti informacije in gradivo,
3. potrdilo o vplačani kotizaciji v znesku 15.000 dinarjev na žiro račun 50100-603-40045.

Vse, ki želite na posvetu sodelovati s pisnim prispevkom, prosimo, da nam tega pošljete **najkasneje do 1. marca 1988**. Prispevek naj se po vsebini ujema s temeljno zasnovano posveta in naj ne bo daljši od obsega ene avtorske pole (do 16 strani, stran 30 tipkanih vrstic). Take in do tega roka prispele prispevke bomo objavili v posebnem zborniku in jih tudi honorirali. Zbornik bodo prejeli vsi udeleženci posveta.

Prijavo za udeležbo na posvetu in pisne prispevke pošljite do navedenih rokov na naslov:

PEDAGOŠKA AKADEMIJA, Ljubljana, Kardeljeva ploščad 16, z oznako »Za posvet«.

Pripravljalni odbor posveta

**ZVEZA ORGANIZACIJ ZA TEHNIČNO KULTURO SLOVENIJE**

Pred kratkim smo izdali nekaj publikacij, s katerimi lahko izpopolnite svojo šolsko knjižnico, in sicer:

- 1. SODOBNA ŠOLA V LUČI UČNE DIFERENCIACIJE**, avtor dr. France Strmcnik, knjiga je študijski vir za višje in visokošolske pedagoške študijske usmeritve, str. 304, cena 10.000 din.
- 2. ŠOLSTVO NA SLOVENSKEM SKOZI STOLETJA**, skupna izdaja s Slovenskim šolskim muzejem, avtorja Jože Ciperle in Andrej Vovko, str. 190, opremljena z barvnimi in črno-belimi fotografijami, izvlečki v italijanski, nemški, madžarski in angleški, zelo primerna za priložnostno darilo, cena 8.000 din.
- 3. RAČUNALNIŠTVO V INTERESNIH DEJAVNOSTIH OSNOVNE ŠOLE**, avtor mag. Ivan Gerlič, str. 94, cena 3.200 din.
- 4. SKICE VREMENA**, avtorja Zdravko Petkovšek in Miran Trontelj, str. 102, 117 barvnih fotografij in skic, več kot 50 črno-belih fotografij in skic, cena 9.800 din.
- 5. BRODOMODELARSTVO**, priročnik za izdelovalce ladijskih modelov, avtor Arpad Šalamon, str. 76, več kot 50 risb in skic in trije načrti formata A2, cena 4.500 din.

Naročilnice pošljite na naslov:

ZOTKS, Ljubljana, Lepi pot 6, poštni predal 99, 61001 LJUBLJANA
Naročene izvide boste prejeli po pošti skupaj z računom.

ZAVOD SR SLOVENIJE ZA ŠOLSTVO LJUBLJANA, Poljanska cesta 28

Razpisna komisija razpisuje naslednja prosta dela in naloge s posebnimi pooblastili in odgovornostmi:

- a) – 5 PEDAGOŠKIH SVETOVALCEV – KOORDINATORJEV**
na sedežu zavoda – za področja:
– strojništvo in metalurgija
– izobraževanje ob delu in iz dela
– vzgoja in izobraževanje otrok delavcev na začasnem delu v tujini
– geografija
– razvoj in organizacija osnovne šole

- b) – 2 PEDAGOŠKA SVETOVALCA** v organizacijski enoti zavoda
– Ljubljana – za tehnično vzgojo
– Kranj – za telesno vzgojo
Izbrani kandidati bodo imenovani za 4 leta in so lahko po končanem mandatu ponovno imenovani.
Poleg splošnih pogojev, ki so določeni z Zakonom o sistemu državne uprave in o izvršnem svetu Skupščine SR Slovenije ter o republiških upravnih organih, morajo kandidati izpolnjevati še naslednje pogoje:
– visoka izobrazba ustrezne smeri
– 7 let delovnih izkušenj na področju vzgoje in izobraževanja in opravljen strokovni izpit.

c) Razpisna komisija objavlja še prosta dela in naloge

- SAMOSTOJNEGA SVETOVALCA ZA RAZVOJ UČNE TEHNOLOGIJE** – za tuje jezike (angleški in nemški jezik) in strokovno teoretične predmete.

Pogoji:

- visoka izobrazba družboslovno-jezikovne smeri, 5 let delovnih izkušenj in opravljen strokovni izpit.

Pisne prijave z dokazili o izpolnjevanju pogojev in opisom dosedanjega dela naj kandidati pošljejo v osmih dneh po objavi razpisa na naslov: Zavod SR Slovenije za šolstvo, Ljubljana, Poljanska cesta 28, razpisna komisija.

Prijavljene kandidate bomo obvestili v 30 dneh po končanem zbiranju prijav.

Vsa pojasnila lahko dobite v kadrovske službi Zavoda SR Slovenije za šolstvo, telefon 319-066 oz. v organizacijskih enotah.

V Muzeju ljudske revolucije Slovenije je spet odprta stalna razstava o predvojnem delavskem gibanju in narodnoosvobodilnem boju na Slovenskem.

Muzej je odprt v torek, sredo, četrtek in petek od 10. do 18. ure, v soboto od 10. do 13. ure in od 15. do 18. ure, v nedeljo pa od 10. do 13. ure.

Muzej je zaprt ob ponedeljkih, 1. januarja, 1. maja, 1. in 29. novembra.

Vstopnina za odrasle je 100 din, za otroke, dijake in študente pa 50 din.

Novoletna voščila v Prosvetnem delavcu

V prihodnji številki glasila, ki bo izšla 21. decembra, bomo objavili novoletna voščila prosvetnim delavcem. Cena voščila velikosti 5 x 10 cm je 50.000 din, velikosti 10 x 10 cm 90.000 din in. Zbrani prispevki bodo namenjeni izključno izboljšanju gornje podlage Prosvetnega delavca.

Če želite v imenu vaše organizacije, društva ali skupnosti voščiti vsem prosvetnim delavcem k novemu letu, nas pokličite in sporočite svoje želje najkasneje do 14. t.m.

Nas telefon: (061) 315-585.

Izšla je knjiga **ŠOLSTVO NA SLOVENSKEM SKOZI STOLETJA**, ki prikazuje razvoj šolstva od srednjega veka do današnjih dni. Ima 101 ilustracijo, od tega 11 barvnih, povzetke v štirih jezikih, seznam virov in literature, osebno in krajevno kazalo. Napisala sta jo višja kustosa Slovenskega šolskega muzeja Jože Ciperle in mag. Andrej Vovko.

Knjigo lahko naročite na naslov: **Zveza organizacij za tehnično kulturo, Ljubljana, Lepi pot 6, tel. (061) 213-727, 213-743.**

OSNOVNOŠOLSKI VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNI ZAVOD MURSKA SOBOTA, Trstenjakova 73

razpisuje na podlagi sklepa sveta zavoda dela in naloge

- **RAVNATELJA** poslovne enote Osnovne šole Prekmurske brigade – s prilagojenim programom, za mandatno dobo štirih let.

Kandidati za razpisana dela in naloge morajo poleg splošnih pogojev, določenih v Zakonu o združenem delu in Družbenem dogovoru o oblikovanju kadrovske politike v občini, izpolnjevati še pogoje glede strokovne izobrazbe, ki so določeni v Zakonu o osnovni šoli ter v Zakonu o izobraževanju in usposabljanju otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju, poleg tega pa – imeti strokovni izpit in najmanj 5 let delovnih izkušenj.

Prijave z dokazili o izpolnjevanju pogojev naj pošljejo v dvanajsetih dneh po objavi razpisa tajništvu Osnovnošolskega vzgojno-izobraževalnega zavoda, Trstenjakova 73, 69000 Murska Soba – za razpisno komisijo.

VABILO

Z dajanjem svoje krvi lahko naredite največ, kar lahko stori človek za človeka. Zato vas pričakujemo na krvodajalski akciji. Prijave sprejema občinski odbor Rdečega križa, v delovnih organizacijah pa aktivist RK odgovoren za krvodajalstvo.

December 1987

Nova Gorica	8., 9., 10., 11.
Hoče	11.
Logatec	15.
Lendava	16., 17.
Žalec	18.
Kočevje	22., 23.
Rače	24.
Postojna	24., 25.
Marles	25.
Vrhnika	29., 30.
Ljubljana Bežigrad	
Ljubljana Center	
Ljubljana Moste-Polje	31.
Ljubljana Šiška	
Ljubljana Vič-Rudnik	

RDEČI KRIŽ SLOVENIJE

Ustanovitelj: Republiški odbor Sindikata delavcev vzgoje, izobraževanja in znanosti ter izobraževalna skupnost Slovenije – Izhaja štirinajstdnevno med šolskim letom.

Izdajateljski svet CZP Prosvetni delavec: predsednik Aleš Golja, Tea Dominko, Leopold Kežar, Marjana Kunej, Jože Miklavc, Vi-

da Nered, Alenka Pučko, Marija Skalar, Janez Sušnik, Jože Valentinčič, Slava Šarc

Direktor: Jože Valentinčič

Uredniški odbor: Geza Čahuk, Tea Dominko, Jure Gartner, Marjana Kunej, Barica Marentič-Požarnik, Veljko Troha, Jože Valentinčič, Marija Velikonja, Majda Vujović

Uredništvo: Jože Valentinčič, glavni urednik, Marjana Kunej, odgovorna urednica, Lučka Lešnik, novinarka – urednica, Tea Dominko, tehnična urednica. Naslov uredništva in uprave: Poljanski nasip 28, tel.: 315-585, poštni predal 21, Ljubljana 61104. Rokopisov in fotografij ne vračamo.

Naročnina za leto 1987 znaša 4500 din za posameznike in 6500 din za organizacije. Za upokojene prosvetne delavce in študente pedagoških smeri znaša naročnina 3500 din na leto. Posamezna številka stane 350 din, pri povečanem obsegu pa 500 din. Številka tekočega računa: 50101-603-46509.

Tiska ČTP Ljudska pravica. YU ISSN 0033-1643. Po mnenju Republiškega komiteja za vzgojo in izobraževanje je časnik »Prosvetni delavec« prost temeljnega prometnega davka od prometa proizvodov (glej 7. točko 1. odstavka 36. člena zakona o obdavčevanju proizvodov in storitev v prometu).